

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВА:

методичні рекомендації для підготовки до практичних занять здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2022

УДК 378.22:33:336(072)
Е 45

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 18 від 30 вересня 2022 р.)*

Рецензенти:

Віктор ТОМЧУК – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аналізу та аудиту Донецького національного університету імені Василя Стуса

Тетяна ПАВЛЮК – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин Державного торговельно-економічного університету

Ірина МОСІЙЧУК – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, менеджменту, маркетингу та готельно-ресторанної справи, Житомирського державного університету імені Івана Франка

Е 45 Економіка і фінанси підприємства: методичні рекомендації для підготовки до практичних занять здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент».

Укладачі: Валентина Фостолович, Тетяна Боцян, Інна Клімова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2022.– 61 с.

У методичних рекомендація представлено теоретико-методологічні матеріали до практичних занять з освітньої компоненти «Економіка і фінанси підприємства». Мета – сприяти цілісному засвоєнню навчального курсу, що передбачає формуванню у студентів сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань про базові поняття щодо господарсько-фінансової діяльності підприємства, змісту її окремих напрямів та їх взаємозв'язку, системи показників, що її характеризують, формування навичок вирішення фінансово-економічних проблем розвитку підприємств.

© Валентина Фостолович, Тетяна Боцян, Інна Клімова, 2022
© Житомирський державний університет
імені Івана Франка, 2022

ЗМІСТ

1	Загальні положення	4
2	Опис, структура та інформаційний обсяг освітньої компоненти	5
3	Компетентності та програмні результати навчання	9
4	Форми і методи викладання та демонстрування результатів навчання	10
5	Критерії оцінювання результатів навчання	10
6	Практичні завдання за темами освітньої компоненти	11
7	Політика освітньої компоненти	58
8	Список рекомендованої літератури	59

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

У сучасних економічних умовах в механізмі функціонування підприємств відбуваються суттєві зміни, що викликані економічними реформами, які впроваджуються в Україні. Основним принципом управління діяльністю підприємств стає саморегулювання з мінімальною необхідною мірою державного втручання. Діяльність підприємств, яка пов'язана із задоволенням потреб кожної людини, підлягає впливу багатьох факторів і охоплює широкий спектр питань організаційно-технологічних, економічних та фінансових, які потребують повсякденного вирішення.

Дисципліна «Економіка і фінанси підприємства» зорієнтована на вивчення базових економічних законів, правил та їх застосування у контексті діяльності підприємства; фінансово-економічного механізму функціонування підприємства. Курс розпочинається з предмету вивчення навчальної дисципліни, а далі поділяється на два принципових блока – економічні засади виробничої діяльності підприємства, фінансові ресурси та грошові потоки підприємств, організація фінансової діяльності підприємств.

Мета вивчення освітньої компоненти: формування у студентів сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань про базові поняття щодо господарсько-фінансової діяльності підприємства, змісту її окремих напрямів та їх взаємозв'язку, системи показників, що її характеризують, формування навичок вирішення фінансово-економічних проблем розвитку підприємств.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є: теоретична та практична підготовка студентів з таких питань:

- підприємство як суб'єкт господарювання та основні напрями його господарсько-фінансової діяльності (операційна, інвестиційна, інноваційна, фінансова);
- методологічні та методичні засади планування діяльності підприємства;
- формування програми виробництва продукції та її реалізації, визначення виробничої потужності підприємства;
- визначення складових ресурсного потенціалу підприємства та шляхи його ефективного використання;
- теоретичні засади формування й використання трудових ресурсів підприємства та системи їх матеріального стимулювання; методичні підходи до їх аналізу та планування;
- теоретичні засади формування та використання майнових ресурсів (активів) підприємства, методичні підходи до їх аналізу та планування;
- теоретичні засади формування фінансових ресурсів (капіталу) підприємства, методичні підходи до їх аналізу та планування;
- механізм формування економічних результатів господарсько-фінансової діяльності підприємства;
- оцінка ефективності господарської діяльності та пошук шляхів її підвищення;
- сутність фінансового стану підприємства, його складові та методи оцінки;
- сутність конкурентоспроможності підприємства та методи її оцінки;
- механізм розвитку підприємства, запобігання кризових явищ та банкрутства; забезпечення економічної безпеки підприємства

Предмет вивчення освітньої компоненти – виявлення конкретних форм прояву економічних законів і закономірностей у підприємницькій діяльності суб'єктів господарювання, пошук шляхів вирішення проблеми вибору між безмежними потребами та обмеженими ресурсами.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль 1. Економічні засади та основи виробничої діяльності підприємства. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства.

Модуль 2. Економічні результати господарсько-фінансової діяльності підприємства.
Інтегральна оцінка стану підприємства та його розвиток.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 120 годин 4 кредити ECTS.

Форма проведення занять: лекції та практичні заняття.

2. ОПИС, СТРУКТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП рівень вищої освіти	Характеристика освітньої компоненти	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –4	07 Управління та адміністрування 073 Менеджмент	Обов'язкова	
Модулів –2	Менеджмент	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 120		2022-2023	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача –4 год.	перший (бакалаврський)	Лекції	
		24 год.	-
		Практичні / Семінарські	
		24 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		72 год.	-
		Індивідуальна робота	
-	-		
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 40% : 60%

СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Економічні засади та основи виробничої діяльності підприємства. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства												
Тема 1. Економічні засади функціонування підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Планування діяльності підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Виробнича потужність підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Ресурсний потенціал підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Трудові ресурси підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Майнові оборотні ресурси підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	60	12	12	-	36	-	-	-	-	-	-	-
Модуль II Економічні результати господарсько-фінансової діяльності підприємства. Інтегральна оцінка стану підприємства та його розвиток												
Тема 7. Фінансові ресурси підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Інвестиції та оцінювання їх ефективності	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Поточні витрати підприємства та собівартість продукції	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Доходи та	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-

цінова політика підприємства												
Тема 11. Фінансові результати діяльності підприємства	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Ефективність діяльності та методичні засади її оцінки	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 2	60	12	12	-	36	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	120	24	24	-	72	-	-	-	-	-	-	-

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль І. Економічні засади та основи виробничої діяльності підприємства. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства

Тема 1. Економічні засади функціонування підприємства

1. Поняття підприємства, його цілі і напрямки діяльності
2. Види підприємств та їхня класифікація. Об'єднання підприємств
3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств
4. Ринкове середовище функціонування підприємств

Тема 2. Планування діяльності підприємства

1. 1. Зміст та основні принципи планування діяльності підприємства
2. Стратегічне планування діяльності підприємства
3. Тактичне та оперативне планування

Тема 3. Виробнича потужність підприємства

1. Виробничі процеси та принципи їх організації
2. Класифікація виробничих процесів
3. Виробнича потужність підприємства, чинники, що впливають на неї
4. Методи визначення виробничої потужності на підприємствах

Тема 4. Ресурсний потенціал підприємства

1. Поняття, класифікація і структура матеріальних необоротних ресурсів підприємства
2. Види та показники зношування основних фондів. Ремонт основних фондів, види ремонту
3. Показники ефективності відтворення і використання основних фондів
4. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їх характеристика
5. Нематеріальні активи підприємства, їх оцінка та зношування

Тема 5. Трудові ресурси підприємства

1. Персонал підприємства, його склад
2. Структура персоналу підприємства, чинники, що впливають на неї
3. Розрахунок чисельності працюючих на підприємстві

4. Управління персоналом підприємства
5. Продуктивність праці, показники і методи її вимірювання
6. Форми і системи оплати праці
7. Формування фонду оплати праці на підприємстві
8. Види і методи мотивації трудової діяльності

Тема 6. Майнові оборотні ресурси підприємства

1. Поняття, матеріальний склад і структура оборотних фондів підприємства
2. Показники використання та нормування витрат матеріальних ресурсів
3. Оборотні кошти підприємства: поняття, класифікація і структура
4. Розрахунок нормативів оборотних коштів
5. Показники ефективності використання оборотних активів підприємства
6. Шляхи покращення використання оборотних активів підприємства

Тема 7. Фінансові ресурси підприємства

1. Суть фінансових ресурсів підприємств
2. Класифікація фінансових ресурсів підприємств
3. Джерела формування власного капіталу
4. Джерела формування власного капіталу

Модуль II. Економічні результати господарсько-фінансової діяльності підприємства. Інтегральна оцінка стану підприємства та його розвиток

Тема 8. Інвестиції та оцінювання їх ефективності

1. . Інноваційні процеси: поняття, види і характеристика
2. Основи методики визначення економічної ефективності технічних нововведень
3. Оцінка сукупного економічного ефекту від технічних нововведень
4. Розрахунок комерційного ефекту у виробників технічних новинок
5. Інвестиції: поняття, види і роль у відтворенні виробничого потенціалу підприємства
6. Виробничі інвестиції, їх склад і структура
7. Оцінка економічної ефективності виробничих інвестицій
8. Фінансові інвестиції. Види цінних паперів, їх характеристика
9. Чинники впливу на ефективність інвестицій

Тема 9. Поточні витрати підприємства та собівартість продукції

1. Поняття і класифікація витрат
2. Собівартість продукції, її види і показники
3. Формування кошторису витрат на виробництво
4. Калькулювання витрат на виробництво та реалізацію продукції.
5. Джерела, чинники і шляхи зниження собівартості продукції

Тема 10. Доходи та цінова політика підприємства

1. Дохід і прибуток підприємства, схеми їх формування та розподілу
2. Економічний зміст, функції і види цін
3. Формування гуртових і роздрібних цін на продукцію
4. Методи ціноутворення

Тема 11. Фінансові результати діяльності підприємства

Прибутковість діяльності підприємств, показники, що її характеризують

Механізм формування фінансових результатів діяльності підприємства
Розподіл і використання чистого прибутку підприємства
Сутність і методи обчислення рентабельності

Тема 12. Ефективність діяльності та методичні засади її оцінки

1. Суть та оцінка загального фінансово-економічного стану підприємства
2. Ефективність виробництва: суть, види і показники
3. Показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва
4. Показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва

3. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

В процесі практичного вивчення освітньої компоненти «Економіка і фінанси підприємства» здобувач отримає відповідні компетентності.

Змістовно освітня компонента спрямована на формування здобувачами вищої освіти Бакалавр: здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі професійної діяльності.

Змістовно освітня компонента спрямована на формування здобувачами вищої освіти здатності:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.

ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності) (СК)

СК2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

СК10. Здатність оцінювати виконувані роботи, забезпечувати їх якість та мотивувати персонал організації.

СК11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

СК12. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.

СК16. Здатність до аналізу та оцінювання соціально-економічних процесів, розгляду суспільних явищ в конкретних історичних умовах.

Програмні результати навчання

ПР6. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень

ПР11. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації

ПР16. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

4. ФОРМИ І МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ТА ДЕМОНСТРУВАННЯ

РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Досягнення програмних результатів навчання за освітньою програмою здійснюється із застосуванням форм та методів навчання і викладання, які передбачені Положенням про організацію освітнього процесу у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка.

Форми та методи, які застосовуються при викладанні на ОП сприяють покращенню програмних результатів, які оцінюються за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS, відповідно до Положення про порядок оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка.

Студентоцентроване навчання у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка включає в себе форми і методи навчання, які переносять фокус освіти з викладача на студента (Положення про організацію освітнього процесу у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка).

Положення про внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти у Житомирському державному університеті ім. Івана Франка.

Форми поточного та підсумкового контролю:

- екзамен;
- контрольна робота;
- тестування;
- розрахункові роботи;
- презентації;
- дослідницькі проекти;
- наукові проекти;
- самоконтроль;
- взаємоперевірка.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками

		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
Задовільно		64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
		60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
Незадовільно	Незараховано	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	$M_{\%n}$ (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	$M_{\%1} = (50)$
Модуль 2	$M_{\%2} = (50)$
Сума	100

Форма підсумкового контролю – екзамен.

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ = ЕО = ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО = (ПОМ + ЕО) / 2$$

5. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль I. Економічні засади та основи виробничої діяльності підприємства. Ресурсне забезпечення діяльності підприємства

Тема 1. Економічні засади функціонування підприємства

План заняття:

1. Поняття підприємства, його цілі і напрямки діяльності
2. Види підприємств та їхня класифікація. Об'єднання підприємств
3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств
4. Ринкове середовище функціонування підприємств

Мета та завдання:

Сформувати загальне уявлення та поняття підприємства, визначити його цілі і напрямки діяльності

Дослідити види підприємств та їхню класифікацію. Вивчити відмінні ознаки об'єднання підприємств.

Визначити вплив зовнішнього середовища господарювання підприємств на його результативність.

Вивчити ринкове середовище функціонування підприємств.

Ключові поняття і терміни: підприємство, підприємництво, сільськогосподарське (аграрне) підприємство, конкуренція, структурні ланки підприємства, види підприємств (приватне підприємство, колективне підприємство, господарське товариство, підприємство, яке засноване на власності об'єднання громадян, комунальне підприємство, державне підприємство, спільне підприємство, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни).

Тестові завдання:

1. Підприємство – це

- а) суб'єкт господарської діяльності;
- б) самостійний суб'єкт господарювання, створений для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науководослідної, торгової та іншої господарської діяльності;
- в) об'єднання трудових, матеріальних та інших видів ресурсів на певній території;
- г) сукупність матеріальних та людських ресурсів.

2 У чому полягає значення діяльності підприємств?

- а) у тому, що підприємства займаються виготовленням продукції;
- б) у тому, що підприємства задовольняють суспільний попит на продукцію;
- в) у тому, що підприємства вступають у відносини власності з іншими підприємствами;
- г) у тому, що підприємства вступають у фінансові та валютні відносини з іншими підприємствами;
- д) у тому, що підприємства вступають у відносини кооперації, спеціалізації, комбінування виробництва з іншими підприємствами.

3. Основними документами, що регулюють діяльність підприємства, є

- а) статут підприємства;
- б) Конституція України;
- в) господарський кодекс України;
- г) ліцензії;
- д) патенти.

4 Підприємство набуває прав юридичної особи з дня

- а) відкриття розрахункового рахунку у банку;
- б) державної реєстрації;
- в) укладання і підписання установчих документів;
- г) укладання колективного договору;
- д) виготовлення печатки підприємства;
- е) призначення на посаду керівника підприємства.

5. Галузь промисловості - це сукупність підприємств, що характеризуються

- а) однаковими умовами функціонування;
- б) однаковими умовами постачання і збуту;
- в) однорідністю сировини, яка споживається;
- г) єдністю економічного призначення продукції, що виробляється;
- д) спільністю технічної бази та технологічних процесів.

6. Основними ознаками підприємства є
- а) обов'язкова наявність колективного договору;
  - б) наявність самостійного балансу;
  - в) наявність статуту;
  - г) випуск акцій;
  - д) наявність у його складі інших юридичних осіб;
  - е) наявність розрахункового рахунку.

7. Виробнича структура підприємства - це
- а) склад, кількісне співвідношення і взаємозв'язки внутрішніх підрозділів, форми їх побудови;
- б) організаційно-правова форма існування підприємства;
  - в) структура випуску продукції за номенклатурою;
  - г) частка капіталу кожного засновника в статутному фонді;
  - д) чисельність суб'єктів-засновників та взаємовідносини між ними;
  - е) співвідношення між обсягами виробництва продукції на окремих ділянках.

8. За метою і характером діяльності підприємства поділяються на
- а) комерційні і некомерційні;
  - б) ті, що виробляють продукцію групи А і Б;
  - в) виробничі, торгівельні та ін.

9. За формою власності підприємства класифікуються на
- а) державні;
  - б) приватні;
  - в) колективні;
  - г) муніципальні;
  - д) змішані;
  - е) іноземні.

10. Що таке генеральний план підприємства?
- а) стратегічний план досягнення поставленої мети;
  - б) план виконання місії підприємства;
  - в) проект територіального розміщення будівель і споруд підприємства;
  - г) план основних цехів підприємства.

11. Важливими особливостями одиничного виробництва є
- а) високий рівень стандартизації і уніфікації продукції;
  - б) широкий асортимент продукції;
  - в) наявність більшого обсягу ручних складальних операцій;
  - г) велика питома вага спеціалізованого оснащення;
  - д) переважна кількість висококваліфікованих робочих універсалів.

12. Перерахуйте особливості серійного виробництва
- а) спеціалізація робочих місць для виконання декількох закріплених операцій;
  - б) багатноменклатурність продукції, що випускається;
  - в) відсутність можливості закріплення постійних операцій за робітниками;
  - г) переважає спеціалізоване обладнання і технічне оснащення;

д) невелика номенклатура виробів.

13. Назвіть особливості масового виробництва:

- а) використання універсального обладнання і технологічного оснащення;
- б) великий ступінь завантаження робочих місць;
- в) високий рівень автоматизації контролю якості виробів;
- г) недоцільність автоматизації процесів контролю;
- д) велика питома вага спеціального і спеціалізованого оснащення.

14. Які підприємства є оптимальними за розмірами?

- а) це найменші за розмірами підприємства;
- б) це підприємства середніх розмірів;
- в) це підприємства таких розмірів, за яких створюються найсприятливіші умови для використання досягнень науки, техніки за мінімальних витрат;
- г) це підприємства, які приносять максимальний прибуток.

15. Назвіть критерії, за якими в Україні підприємства відносять до малих

- а) характер діяльності;
- б) величина площі, яку займає територія підприємства;
- в) чисельність працюючих;
- г) форма власності;
- д) галузева належність;
- е) обсяг валового доходу від реалізації продукції;
- є) усі відповіді правильні;
- ж) в, е.

16. Підприємством з іноземними інвестиціями згідно з українським законодавством визнається таке,

- а) засновниками якого є іноземні громадяни або організації;
- б) яке знаходиться поза межами України;
- в) в структурі інвестицій якого більш 10% складають іноземні інвестиції;
- г) в структурі інвестицій якого більш 50% складають іноземні інвестиції.

17. Унітарне підприємство згідно з українським законодавством – це

- а) підприємство з одним уставним капіталом;
- б) підприємство, у якого один засновник;
- в) підприємство, у якого лише один розрахунковий рахунок.

18. Корпоративне підприємство – це

- а) підприємство, яке утворюється двома або більше засновниками;
- б) корпорація;
- в) підприємство, в структурі випуску продукції якого переважають продукти спільного попиту.

19. Що є джерелами формування власного капіталу акціонерного товариства?

- а) резервний капітал;
- б) засоби, отримані від випуску та реалізації акцій та облігацій;
- в) оборотні кошти;
- г) кошти, отримані в кредит.

20. Асоціація – це

а) тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками спільної господарської мети;

б) договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, які об'єдналися, шляхом централізації однієї чи декількох функцій;

в) статутне об'єднання підприємств, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників з централізацією функцій виробничого розвитку, економічної та іншої діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Підприємство і його виробнича діяльність.
2. Цілі підприємства та їх класифікація.
3. Основні напрями діяльності підприємства.
4. Правові основи функціонування підприємства.
5. Роль підприємства в економіці країни.
6. Класифікація підприємств та їх види.
7. Види й організаційно-правові форми об'єднань підприємств.
8. Назвіть суб'єкти господарювання які функціонують в народному господарстві.
9. Система виробничих та економічних показників діяльності підприємства.

Тема 2. Планування діяльності підприємства

План заняття:

1. Зміст та основні принципи планування діяльності підприємства
2. Стратегічне планування діяльності підприємства
3. Тактичне та оперативне планування

Мета та завдання:

Вивчити зміст та основні принципи планування діяльності підприємства.

Дослідити методологію стратегічного планування діяльності підприємства.

Вивчити особливості тактичного та оперативного планування в системі господарської діяльності підприємства.

Ключові поняття і терміни: бізнес-план, оперативне планування, тактичне планування, стратегічне планування, технологія планування, система управління, система менеджменту, інтегрована система управління, автоматизовані програмні модулі в плануванні діяльності підприємств, діджиталізація, штучний інтелект, програмне забезпечення, віддалена робота

Практичні завдання:

Задача 1.

В механічному цеху на основних процесах зайнято 550 робочих. Середній розряд робіт 4.5.

Розрахувати чисельність функціональних структурних підрозділів (технологів, нормувальників, диспетчерів), відповідно до норм обслуговування і формування відділів і бюро для різних типів виробництва (таблиці 1 та 2).

Таблиця 1

Норми обслуговування

Тип виробництва	Кількість основних робітників на 1 технолога	Кількість основних робітників на 1 нормувальника	Кількість основних робітників на 1 диспетчера
Одиничне і дрібносерійне	47-49	71	89
Серійне	63	100	102
Крупносерійне	69	145	105
Масове	78	170	служба централізована

Таблиця 2

Норми формування відділів і бюро

Норми формування	Для технічних служб	Для економічних служб	Для служб загального призначення
Відділ, чол	більше 11	більше 7	більше 5
Бюро, чол	63	100	102
Група, чол	до 9	до 5	3

Задача 2.

Визначити тривалість технологічної фази виробничого циклу при послідовному, паралельному і послідовнопаралельному русі у процесі виробництва. Кількість деталей у партії 13 шт. Тривалість операцій наведено у таблиці.

Вихідні дані

Номер операції	1	2	3	4	5	6	7	8	Усього
Тривалість операції (хв)	8	5	7	6	9	4	3	2	44

Задача 3.

Визначити кількість робочих місць, такт потокової лінії із складання телефонів, магнітофонів та телевізорів, якщо трудомісткість їх складання становить відповідно 24.8, 15 та 18.7 год, а обсяг виробництва - 150, 100 та 50 шт/міс. Режим роботи 2 зміни, номінальний фонд – 22 дні.

Задача 4.

Визначити мінімальний, максимальний та середній запаси інструменту для забезпечення безперебійної роботи підприємства, якщо норма часу на виготовлення інструменту становить 30 хвилин, а підготовчо-заклучний час – 18 год. Коефіцієнт, що враховує необхідний час на переналагодження 40 обладнання дорівнює 0.05 часу. Час поновлення запасу – 36 днів. Час нормального виготовлення партії - 20 днів, час термінового виготовлення – 5 днів.

Задача 5.

Ремонтний цикл для групи верстатів становить 20 років і передбачає 2 капітальних ремонти та три середніх ремонти. Міжремонтні періоди – 1,5 роки, міжоглядові – 6 міс. Визначити кількість малих ремонтів і оглядів

Тестові завдання:

1. Назвіть критерії ефективності стратегії
  - а) своєчасність;
  - б) дешевизна;
  - в) чіткість;
  - г) простота;
  - д) гнучкість;
  - е) складність;
  - є) узгодженість всіх складових стратегії; ж) величина економічного ефекту, отриманого внаслідок її реалізації.

2. Переваги стратегічного підходу в управлінні підприємством:
  - а) здешевлення продукції;
  - б) забезпечення цілеспрямованості в діяльності;
  - в) стимулювання персоналу до більш продуктивної діяльності;
  - г) обов'язок керівників більш чітко реагувати на зміни, нові можливості та загрози;
  - д) об'єднання зусиль керівників і колективу для виконання стратегічного плану;
  - е) створення умов для складання стратегічних планів.

3. Контроль і оцінка реалізації стратегії виконуються шляхом
  - а) порівняння результатів роботи підприємства з цілями;
  - б) експертних оцінок;
  - в) "мозкового штурму";
  - г) оцінки величини частки ринку

4. Назвіть методи вибору стратегії
  - а) факторний аналіз;
  - б) порівняльний;
  - в) індивідуальний;
  - г) статистичний;
  - д) моделювання;
  - е) метод сценаріїв;
  - є) метод типових матриць;
  - ж) експертних оцінок.

5. Перерахуйте стратегічні альтернативи на стадії росту і зрілості товару
  - а) вибіркового проникнення на ринок;
  - б) низьких витрат;
  - в) розширення;
  - г) диверсифікації

6. При аналізі стану підприємства необхідно відповісти на такі питання:
  - а) який рівень конкурентної позиції компанії?
  - б) наскільки ефективна діюча стратегія?
  - в) який рівень інфляції в країні?
  - г) чи конкурентоспроможні ціни та витрати?
  - д) яка політика держави в галузі захисту інтелектуальної власності?
  - е) який курс національної валюти?
  - є) які сильні та слабкі сторони діяльності підприємства?

ж) з якими проблемами стикається підприємство?

7. За допомогою SWOT - аналізу виконується аналіз

- а) зовнішнього середовища підприємства;
- б) внутрішнього середовища підприємства;
- в) конкурентних переваг;
- г) маркетингові стратегії.

8. Критеріями при формулюванні місії підприємства виступають

- а) простота формулювання;
- б) потреби, які задовольняє підприємство;
- в) напрямки росту підприємства;
- г) доступність для розуміння;
- д) мета отримання максимальної величини прибутку;
- е) характеристика продукції підприємства.

9. У чому полягає різниця між місією і цілями підприємства?

- а) інформація про місію спрямована більше на зовнішнє середовище підприємства, а цілі - на внутрішнє;
- б) місія передбачає строки її реалізації, а цілі - без термінів реалізації;
- в) формування цілі є простішим, ніж місії;
- г) місія в основному характеризується якісними, а цілі - кількісними параметрами;
- д) цілі завжди передбачають строки їх досягнення, на відміну від місії;
- е) місія часто має конкретне вираження результатів діяльності, а цілі - не має;
- є) цілі в основному підлягають кількісному виміру, а місія - якісному;
- ж) місія спрямована на майбутнє, але не має часових обмежень і не залежить від поточного стану підприємства, на відмінність від цілей.

10. Ефективна стратегія підприємства повинна базуватися на трьох складових, які є результатом стратегічного аналізу:

- а) реальна оцінка власних ресурсів і можливостей підприємства;
- б) правильно обрані довгострокові цілі;
- в) підвищення заробітної плати працівникам;
- г) глибоке розуміння конкурентного оточення;
- д) підвищення кваліфікації керівницького складу.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть зміст та основні принципи планування діяльності підприємства.
2. Представте технологію стратегічного планування діяльності підприємства.
3. Назвіть відмінні особливості при здійсненні планування в частині тактичного та оперативного планування.

Тема 3. Виробнича потужність підприємства

План заняття:

1. Виробничі процеси та принципи їх організації.
2. Класифікація виробничих процесів.
3. Виробнича потужність підприємства, чинники, що впливають на неї.
4. Методи визначення виробничої потужності на підприємствах.

Мета та завдання:

Проаналізувати виробничі процеси підприємства та принципи їх організації.

Дослідити класифікацію виробничих процесів.

Опрацювати основні показники формування та визначення величини виробничої потужності підприємства із виокремленням чинників, що впливають на неї.

Вивчити методи визначення виробничої потужності на підприємствах

Ключові поняття і терміни: виробничі процеси, принципи організації виробничих процесів, класифікація виробничих процесів, виробнича потужність підприємства, чинники впливу на виробничу потужність підприємства, методи визначення виробничої потужності.

Практичні завдання:

Задача 1.

Визначити коефіцієнти, які характеризують структуру основних виробничих фондів. Вихідні дані: вартість основних виробничих фондів на початок року ОПФпр 360 тис. грн. Протягом року було введено ОПФвв 21 тис. грн, списано з балансу підприємства ОПФвиб 16 тис. грн.

Задача 2.

Визначити середньорічну вартість основних виробничих фондів. Вихідні дані: Вартість основних фондів на початок року ОПФнг 780 тис. грн, 1 травня було введено в дію ОПФвв 62 тис. грн, 1 серпня було виведено в дію ОПФвв 24 тис. грн, 1 жовтня було виведено ОПФвиб 29 тис. грн.

Задача 3.

Підприємство має право, згідно з чинним законодавством, вибрати метод амортизації основних фондів і нараховувати прискорену амортизацію їхньої активної частини (шліфувального верстату). Визначити, яким методом (кумулятивним або зменшуваного залишку) вигідніше нараховувати амортизацію, якщо початкова вартість верстату 31 тис. грн, а нормативний строк служби – 7 років.

Задача 4.

В цеху працює 19 верстатів. Норма часу на обробку виробу – 0,3 н-год/шт. Режим роботи цеху двозмінний, тривалість зміни 8,2 год. Кількість вихідних днів на рік – 52, святкових – 8, регламентовані простої обладнання у ремонті – 5%. Визначити виробничу потужність цеху та його виробничу програму, якщо коефіцієнт використання потужності 0,92.

Задача 5.

Визначити відновну вартість основних фондів та загальний коефіцієнт зношення основних виробничих фондів, якщо

- а) первісна вартість – 1064 тис. грн;
- б) річний приріст продуктивності праці у країні – 2%;
- в) основні виробничі фонди використовуються на протязі 4-х років;
- г) термін служби основних виробничих фондів 7 років;
- д) ліквідаційна вартість – 28 тис. грн.

Тестові завдання:

1. Основні виробничі фонди підприємства (ОВФ) – це

- а) предмети праці, які багато разів беруть участь у виробничому процесі і поступово переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції;
- б) засоби праці, які приймають участь у виробничому циклі підприємства, зберігаючи свою матеріально-речову форму;
- в) засоби праці, які багато разів беруть участь у виробничому процесі, зберігаючи свою матеріально-речову форму, і поступово переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції шляхом амортизаційних відрахувань;
- г) засоби праці, багаторазово приймаючі участь у виробничому процесі, повністю втрачаючи при цьому свою споживчу вартість і переносячи її на вартість виготовленої продукції повністю; д) капітал підприємства.

2. Основні фонди невикористаного призначення включають

- а) будівлі, споруди, робочу та продуктивну худобу, багатолітні насадження;
- б) об'єкти побутового і культурного призначення, які не беруть участі у виробничому процесі підприємства, а забезпечують його соціальну сферу;
- в) медичні установи, дитячі садки, господарський інвентар;
- г) капітальні витрати з поліпшення земель (без споруд), частину транспортних засобів, медичні установи, дитячі садки, рекреаційні установи, будинки культури;
- д) основні фонди, які забезпечують нормальне функціонування, виробничого процесу.

3. Основні виробничі фонди у кожному виробничому циклі використовуються

- а) повністю;
- б) частково;
- в) зовсім можуть не використовуватися.

4. У процесі виробництва основні фонди підприємства

- а) зменшують свою споживчу вартість;
- б) зберігають свою споживчу вартість;
- в) повністю втрачають споживчу вартість;
- г) збільшують свою споживчу вартість;
- д) взагалі її не мають.

5. До складу основних виробничих фондів підприємства входять такі матеріально-речовинні елементи:

- а) будівлі, споруди, передатні пристрої, машини і устаткування;
- б) будівлі, споруди, передатні пристрої, транспортні засоби, силові машини і устаткування;
- в) будівлі, споруди, передатні пристрої, машини і устаткування (в тому числі силові машини і устаткування, робочі машини і устаткування, лабораторне устаткування, вимірювальні та регулюючі прилади, обчислювальна техніка, інші машини і устаткування), незавершене виробництво, інструменти та пристрої, транспортні засоби;
- г) будівлі, споруди, передатні пристрої, машини і устаткування (в тому числі силові машини і устаткування, робочі машини і устаткування, вимірювальні та регулюючі прилади і устаткування, лабораторне устаткування, обчислювальна техніка, інші машини і устаткування), транспортні засоби, інструменти і пристрої, виробничий і господарський інвентар, багатолітні насадження, робоча і продуктивна худоба;
- д) будівлі, споруди, передатні пристрої, машини і устаткування, транспортні засоби, запаси сировини і матеріалів, виробничий і господарський інвентар;

е) будівлі, споруди, передатні пристрої, машини і устаткування, транспортні засоби, інструменти і прилади, виробничий і господарський інвентар, готова продукція на складі.

6. Згідно з функцією, яку виконують у виробничому процесі, основні виробничі фонди підприємства поділяються на

- а) фонди виробничого та невиробничого призначення;
- б) активну і пасивну частину;
- в) фонди, приймаючі безпосередню участь у виробничому процесі та фонди, що забезпечують нормальне функціонування виробничого процесу;
- г) будівлі, споруди, передатні пристрої; транспортні засоби та інвентар; машини і устаткування; об'єкти побутового і культурного призначення.

7. Основні виробничі фонди переносять свою вартість на вартість

- а) реалізованої продукції;
- б) валової продукції;
- в) чистої продукції;
- г) умовно чистої продукції.

8. Активна частина основних виробничих фондів – це

- а) машини і устаткування, транспортні засоби, передатні пристрої;
- б) ті види основних фондів, які беруть безпосередню участь у виробничому процесі;
- в) передатні пристрої, машини і устаткування;
- г) силові машини і устаткування, робочі машини і устаткування, вимірювальні та регулюючі прилади, лабораторне устаткування;
- д) основні виробничі фонди, які забезпечують нормальне функціонування виробничого процесу;
- е) машини і устаткування, транспортні засоби, інструменти і прилади.

9. Пасивна частина основних виробничих фондів – це

- а) об'єкти побутового і культурного призначення, які беруть активну участь у виробничому процесі;
- б) будівлі, споруди, транспортні засоби, робочі машини і устаткування;
- в) основні виробничі фонди, які забезпечують нормальне функціонування виробничого процесу;
- г) будівлі, споруди, передатні пристрої, частина транспортних засобів, виробничий інвентар і речі, господарський інвентар, робоча і продуктивна худоба, багатолітні насадження;
- д) основні виробничі фонди, вартість яких переноситься на вартість виготовленої продукції протягом одного виробничого циклу.

10. Яка ознака лежить в основі поділу основних фондів на активну і пасивну частини?

- а) паспортна продуктивність обладнання;
- б) цільове призначення;
- в) рівень доходності;
- г) ступінь спрацьованості;
- д) характер участі у виробничих процесах.

Питання для самоконтролю:

1. Що собою являють виробничі процеси підприємства?

2. Назвіть основні принципи організації виробничих процесів підприємства.
3. Представте класифікацію виробничих процесів.
4. Що таке виробнича потужність підприємства?
5. Обґрунтуйте основні чинники, що впливають на виробничу потужність підприємства.
4. Назвіть та продемонструйте методи визначення виробничої потужності на підприємствах.

Тема 4. Ресурсний потенціал підприємства

План заняття:

1. Поняття, класифікація і структура матеріальних необоротних ресурсів підприємства
2. Види та показники зношування основних фондів. Ремонт основних фондів, види ремонту
3. Показники ефективності відтворення і використання основних фондів
4. Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їх характеристика
5. Нематеріальні активи підприємства, їх оцінка та зношування

Мета та завдання:

Обґрунтувати поняття, класифікацію і структуру матеріальних необоротних ресурсів підприємства.

Визначити види та показники зношування основних фондів. Вивчити технологію доцільності визначення потреби у проведенні ремонту основних фондів, види ремонту.

Виокремити показники ефективності відтворення і використання основних фондів.

Дослідити поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, вивчити їх характеристику.

Дослідити нематеріальні активи підприємства, вивчити методикау їх оцінки та особливості зношування.

Ключові поняття і терміни: матеріальні необоротні ресурси підприємства, показники зношування основних фондів, ремонт основних фондів, види ремонту, показники ефективності відтворення і використання основних фондів, нематеріальні ресурси підприємства, нематеріальні активи підприємства, зношування, амортизація, коефіцієнти зростання, вибуття, оновлення, зношення, придатності; фондозабезпеченість, фондоозброєність, фондовіддача, фондомісткість

Практичні завдання:

Задача 1.

На підприємстві вартість основних фондів на початок звітнього року становила 8 136 тис.грн. З 1 травня того самого року виведено основних фондів на загальну суму 1235 тис.грн., а з 1 листопада введено в дію нових основних фондів вартістю 1450 тис. грн. Обсяг реалізації продукції становив 9132 тис. грн., а загальна чисельність працівників - 250 чоловік. Розрахувати: середньорічну вартість основних фондів; фондовіддачу і фондомісткість продукції; фондоозброєність праці на підприємстві.

Задача 2.

Виробничі основні фонди підприємства на початок року становили 5 229 тис. грн. У перших числах липня того ж року фірма придбала нові основні фонди вартістю 557 тис. грн, а

на початку листопада вивела з експлуатації фізично спрацьовані основні фонди вартістю 127 тис. грн. У розрахунковому році обсяг товарної продукції має становити 24760 тис. грн., а рівень рентабельності продукції - 12 %. Визначити фондівіддачу та фондомісткість продукції на підприємстві.

Задача 3.

Середньорічна вартість виробничих основних фондів підприємства дорівнює 6 200 тис. грн. У базовому році 26 обсяг виручених від реалізації продукції коштів склав 4340 тис. грн., рівень рентабельності продукції становить 25 %. У розрахунковому році передбачається збільшити середньорічну вартість основних фондів на 4 %, обсяг реалізації на 8 %, а витрати на виробництво зменшити на 3 %. Обчислити і проаналізувати ріст фондівіддачі у підприємстві. Проаналізувати основні фактори росту фондівіддачі у аграрному виробництві.

Задача 4.

Визначити показники руху основних фондів виходячи з того, що вартість їх на початок року становила 17 500 тис. грн., протягом року в експлуатацію введено основних фондів на суму 900 тис. грн. За цей час вибуло основних фондів на суму 600 тис. грн. Сума зношення основних фондів на кінець року - 11,4 тис. грн.

Задача 5.

Визначити рівень фондівіддачі в натуральному вираженні за товарною продукцією та прибутком у базовому та розрахунковому роках, якщо:

- середньорічна вартість виробничих основних фондів підприємства дорівнює 7400 тис. грн.;

- обсяг виготовленої продукції – 680 т;
- оптова ціна за 1 т продукції – 5000 грн;
- рівень рентабельності продукції – 15%.

Наступного року передбачається:

- середньорічну вартість основних виробничих фондів збільшити на 2,5%;
- випуск продукції збільшити на 5,1%;
- витрати на виробництво зменшити на 3%.

Задача 6.

Визначити темпи росту фондівіддачі. Вартість валової продукції – 560 тис. грн. Вартість основних виробничих фондів на початок року – 980 тис. грн. Питома вага активної частини основних виробничих фондів на початок року – 0,7, на кінець року – 0,77. Коефіцієнт завантаження робітників (питома вага продуктивного часу в тривалості робочої зміни) на початок року – 0,83, на кінець року – 0,88.

Задача 7.

Визначити виробничу потужність цеху та коефіцієнт використання потужності з наступних умов. Кількість однотипних верстатів у цеху 120 од, з першого вересня встановлено ще 25 од, з першого травня вибуло 9 од, кількість робочих днів на рік – 254, режим роботи двозмінний, тривалість зміни – 8 годин, регламентований процент простоїв на ремонт – 7%, продуктивність одного верстату – 10 деталей за годину; план випуску на рік – 4125 тис. деталей.

Задача 8.

Визначити виробничу потужність підприємства та коефіцієнти використання потужності для всіх типів верстатів. На підприємстві є: 18 фрезерних, 6 свердлильних та 9 шліфувальних

верстатів. Випускається продукція, що проходить крізь 3 операції (усі типи верстатів). Норма часу на оброблення одинці виробу в кожній групі верстатів складає відповідно 0,9год; 0,4год; 0,5год. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни – 8 годин; регламентовані простой складають 6% від режимного фонду часу, кількість робочих днів на рік – 255. За рік фактично вироблено 57300 од продукції.

Задача 9.

Обчислити коефіцієнт змінності роботи обладнання за квартал на основі даних: кількість робочих днів – 67, встановлено верстатів – 16 од, відпрацьовано верстато-змін:

- в першу зміну – 1060,
- в другу зміну – 846,
- в третю зміну – 760.

Задача 10.

Визначити коефіцієнт змінності роботи по кожній групі металорізних верстатів і середній коефіцієнт змінності роботи устаткування на механічній дільниці ремонтного цеху. Фрезерних верстатів – 13; свердлильних – 4; шліфувальних – 2; токарних – 8. За місяць в якому було 23 робочих дня, фактично верстатами відпрацьовано 4046 верстато-годин, в тому числі фрезерними – 1802; свердлильними – 626; шліфувальними – 330; токарними – 1288. Тривалість зміни – 8 годин.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення та представте основну характеристику матеріальних необоротних ресурсів підприємства.
2. Назвіть основні класифікаційні групи матеріальних необоротних ресурсів підприємства.
3. Які є види та показники зношування основних фондів?
4. Що таке ремонт основних фондів? Які є види ремонту?
5. Назвіть та представте методику розрахунку показників ефективності відтворення і використання основних фондів.
6. Що собою являють нематеріальні ресурси підприємства? Які є види нематеріальних ресурсів підприємства? Охарактеризуйте кожен із них.
7. Як оцінюються нематеріальні активи підприємства, та як розрахувати їх зношування?

Тема 5. Трудові ресурси підприємства

План заняття:

1. Персонал підприємства, його склад
2. Структура персоналу підприємства, чинники, що впливають на неї
3. Розрахунок чисельності працюючих на підприємстві
4. Управління персоналом підприємства
5. Продуктивність праці, показники і методи її вимірювання
6. Форми і системи оплати праці
7. Формування фонду оплати праці на підприємстві
8. Види і методи мотивації трудової діяльності

Мета та завдання:

Освоїти поняття персоналу підприємства, вивчити його склад.

Дослідити структуру персоналу підприємства, чинники, що впливають на неї.

Навчитись проводити розрахунок чисельності працюючих на підприємстві.
 Освоїти технологію управління персоналом підприємства.
 Вивчити методику оцінки продуктивності праці, показники і методи її вимірювання.
 Проаналізувати форми і системи оплати праці.
 Опрацювати технологію формування фонду оплати праці на підприємстві.
 Вивчити види і методи мотивації трудової діяльності.

Ключові поняття і терміни: трудові ресурси, персонал підприємства, керівники, спеціалісти, службовці, робітники, професія, кваліфікація, календарний фонд робочого часу, номінальний фонд робочого часу, ефективний фонд робочого часу, норма часу, норма виробітку, коефіцієнт обороту за прийомом, коефіцієнт обороту за вибуттям, коефіцієнт плинності кадрів.

Практичні завдання:

Задача 1.

У звітному році робочий час 800 середньооблікових робітників підприємства розподілявся таким чином: ними було відпрацьовано 180 000 людино-днів. Неявки на роботу розподілилися таким чином:

- чергові відпустки - 13 000 людино-днів;
- відпустки на навчання - 2 000 людино-днів;
- відпустки у зв'язку з пологами - 11 800 людино-днів;
- невиходи через хворобу - 7 600 людино-днів;
- відпустки з дозволу адміністрації - 1 200 людино-днів;
- вихідні і святкові дні - 85 200 людино-днів;
- цілоденні простої - 900 людино-днів;
- прогули - 300 людино-днів.

Необхідно скласти звітний і плановий баланси робочого часу в розрахунку на одного середньооблікового робітника з урахуванням таких змін у плановому році: - відпустки на навчання зменшаться на 10%; - відпустки у зв'язку з пологами збільшаться на 5%; - неявки через хворобу зменшаться на 5%; - інші невиходи на роботу з поважних причин залишаться без змін. Необхідно визначити зміну продуктивності праці відповідно до складеного плану. Дані занести до таблиці

Розрахунок балансу робочого часу середньооблікового працівника

Показники	Очікувані результати	
	поточного року	розрахункового року
Кількість календарних днів		
Вихідні та святкові дні		
Номінальний фонд робочого часу, днів		
Невиходи на роботу, днів		
з них:		
Відпустки		
Захворювання		
невиходи, що дозволяються законом		
з дозволу адміністрації		
Прогули		
цілодобові простої		
Страйки		

Явочний робочий час, днів		
Середня тривалість робочого дня, годин		
Внутрішньозмінні втрати робочого часу та простої, годин		
Кількість робочих годин		
Ефективний фонд часу за рік, годин		

Задача 2.

Визначте, наскільки зміниться норма виробітку і процент її виконання, якщо для виготовлення однієї деталі витрачається 20 хвилин. Робоча зміна триває 8 годин (з перервою на обід - 0,5 години). Протягом цієї зміни працівник встигає виготовити 32 вироби.

Задача 3.

Визначте процент зменшення трудомісткості виробництва, якщо продуктивність праці в цілому по підприємству зростає на 20%. Завдання 4. Планом промислового підприємства передбачено виготовлення товарної продукції в обсязі 40 млн грн. На підприємстві протягом року працюватиме 2500 працівників. Кількість робочих днів на рік складає 234, середня тривалість робочого дня складає 8 годин. За наведеними даними слід розрахувати середньорічний, середньоденний та середньогодинний виробіток на одного працівника.

Задача 4.

Обсяг товарної продукції за планом виробництва по підприємству на рік складає 38400 тис грн. Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства 3420 осіб, ефективний фонд робочого часу одного робітника за рік складає 1936 годин. Тривалість робочого дня - 8 годин. Визначте середньорічний, середньоденний та середньогодинний виробіток на одного робітника промислово-виробничого персоналу.

Тестові завдання:

1. Трудові ресурси – це
  - а) сукупність реальних та потенційних робітників
  - б) частина населення, яка здатна виробляти матеріальна блага та послуги
  - в) людські ресурси, що включають працездатне населення в працездатному віці та працюючих в економіці громадян молодше та старше працездатного віку
  - г) усі відповіді вірні.

2. До економічно неактивного населення відносяться:
  - а) особи, що отримують пенсію з причини досягнення пенсійного віку, льотних умов, отримання інвалідності, які не працюють, домогосподарки та інші
  - б) особи працездатного та непрацездатного віку
  - в) безробітні
  - г) немає вірної відповіді

3. До економічно активного населення відносяться
  - а) зайняте населення та безробітні
  - б) зайняте населення, безробітні та військові
  - в) тільки особи, що мають постійне робоче місце
  - г) немає вірної відповіді

4. Визначте вірний вислів

- а) трудові ресурси за своїм змістом вужче поняття економічно активне населення
- б) робоча сила за значенням співпадає з зайнятими економічною діяльністю
- в) трудові ресурси за своїм змістом ширше поняття економічно активне населення
- г) безробітні відносяться до економічно неактивного населення

5. Безробітні – це

- а) потенційні трудові ресурси, які незайняті
- б) особи працездатного віку, які відповідають таким умовам: не мають прибуткового заняття (роботи), втратили роботу з незалежних від них причин, шукають роботу або намагаються організувати власну справу та готові приступити до роботи протягом наступних двох тижнів
- в) це люди що втратили роботу з незалежних від них причин, шукають роботу або намагаються організувати власну справу

6. Безробітним вважається

- а) працездатний громадянин, який не має роботи, зареєстрований у службі зайнятості з метою пошуку роботи
- б) неактивна або непрацездатна частина населення, що не має роботи
- в) працездатний громадянин, який не має роботи та шукає її
- г) частково зайнятий громадянин у сезонній роботі

7. Економічно активне населення – це...

- а) трудові ресурси держави
- б) частина населення, зайнята суспільно корисною працею, яка приносить прибуток
- в) міра залученості людей до трудової діяльності
- г) частина населення, яка певний період не працює та не шукає роботу

8. Співвідношення кількості безробітних до загальної кількості економічно активного населення, виражене у відсотках - це

- а) кількість безробітних в країні
- б) економічно активне населення
- в) економічно неактивне населення
- г) трудові ресурси
- д) зайнятість
- е) рівень безробіття

9. Зайнятість – це

- а) вид що передбачає роботу, яка виконується на основі трудового договору, укладеного на невизначений термін
- б) робота, яка має одноразовий характер
- в) економічна діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі.

10. В якій сфері господарства зайнята найбільша кількість економічно активного населення

- а) промисловість
- б) сфера послуг
- в) сільське господарство

11. Для яких країн у структурі зайнятості населення переважає сільське господарство

- а) високорозвинені країни
- б) країни, що розвиваються
- в) слаборозвинені

12. З метою регулювання зайнятості та безробіття населення держава може використовувати такі методи:

- а) економічні;
- б) адміністративні;
- в) статистичні;
- г) демографічні;
- д) соціально-психологічні.

13. Зазначте, які зміни відбуваються на ринку праці у зв'язку зі структурною перебудовою економіки:

- а) значне зростання попиту на робочу силу;
- б) зменшення попиту на робочу силу;
- в) зростання розбіжностей між структурою попиту та пропозиції робочої сили;
- г) збільшення попиту на робочу силу вищої кваліфікації;
- д) зростання попиту на робочу силу в галузях сфери матеріального виробництва.

14. Зазначте, які чинники реально можуть визначати зацікавленість роботодавців у створенні безпечних умов праці:

- а) додаткові відпустки;
- б) висока вартість робочої сили;
- в) підвищені тарифні ставки;
- г) лікувально-профілактичне харчування;
- д) жорстке законодавство.

15. За своєю сутністю поняття “трудові ресурси” і “трудоий потенціал”:

- а) тотожні;
- б) поняття “трудоий потенціал” ширше і глибше порівняно з поняттям “трудоі ресурси”;
- в) поняття “трудоий потенціал” ширше за поняття “трудоі ресурси” за рахунок кількісних характеристик;
- г) поняття “трудоий потенціал” включає сукупність якостей, що визначають працездатність;
- д) поняття “трудоі ресурси” ширше за поняття “трудоий потенціал”.

16. До функціональних напрямків діяльності Міністерства праці та соціальної політики не належать:

- а) регулювання заробітної плати працівників бюджетних організацій;
- б) політика на ринку праці та народонаселення;
- в) розробка нормативів чисельності та розмірів ставок і посадових окладів для підприємств небюджетної сфери;
- г) прогнозування ринку професій;
- д) розробка міжрегіональних і міжгалузевих програм підготовки і перепідготовки кадрів.

17. На збалансованість попиту та пропозиції робочої сили позитивно впливають такі соціально-трудові орієнтації вивільнених працівників:

- а) неохочість до всіх видів трудових переміщень;
- б) орієнтація на неповний робочий день, тиждень та роботу у сфері обслуговування;
- в) небажання працювати по догляду за інвалідами, хворими, людьми похилого віку;
- г) надання переваги розумовій праці перед фізичною;
- д) орієнтація винятково на роботу у матеріальній сфері.

18. До підсистеми управління формуванням робочої сили належить управління:

- а) перерозподілом робочої сили;
- б) підготовкою робочої сили;
- в) економікою праці;
- г) технічним прогресом;
- д) створенням робочих місць.

19. Зазначте, що з переліченого не є завданнями прогнозування ринку праці:

- а) оцінювання співвідношення попиту та пропозиції робочої сили;
- б) визначення можливої чисельності незайнятого населення;
- в) характеристика передбачуваного розподілу робочої сили, що є на ринку праці;
- г) визначення можливих обсягів перепідготовки працівників;
- д) усе перелічене є завданнями прогнозування ринку праці.

20. До внутрішніх чинників планування людських ресурсів фірми належать:

- а) національний рівень зайнятості;
- б) пропозиція та попит на ринку праці;
- в) очікувані зміни у структурі фірми;
- г) кількість випускників навчальних закладів;
- д) зміни в економічній активності населення.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке персонал підприємства, та яким є його склад?
2. Якою є структура персоналу підприємства, та які є чинники, що впливають на неї?
3. Як провести розрахунок чисельності працюючих на підприємстві?
4. Яким чином здійснюється управління персоналом підприємства?
5. Що таке продуктивність праці?
6. Які є показники і методи її вимірювання?
6. Які є форми і системи оплати праці?
7. Як здійснюється формування фонду оплати праці на підприємстві?
8. Які є види і методи мотивації трудової діяльності?
9. Назвіть структура складників заробітної плати та джерела коштів.
10. Що таке тарифна система оплати праці та її основні елементи?
11. Що таке продуктивність праці? Назвіть сутність та методи вимірювання та фактори зростання продуктивності праці.

Тема 6. Майнові оборотні ресурси підприємства

План заняття:

1. Поняття, матеріальний склад і структура оборотних фондів підприємства

2. Показники використання та нормування витрат матеріальних ресурсів
3. Оборотні кошти підприємства: поняття, класифікація і структура
4. Розрахунок нормативів оборотних коштів
5. Показники ефективності використання оборотних активів підприємства
6. Шляхи покращення використання оборотних активів підприємства

Мета та завдання:

Вивчити поняття, матеріальний склад і структура оборотних фондів підприємства.
 Опрацювати показники використання та нормування витрат матеріальних ресурсів.
 Дослідити оборотні кошти підприємства: поняття, класифікація і структура.
 Вивчити технологію розрахунку нормативів оборотних коштів.
 Визначити показники ефективності використання оборотних активів підприємства.
 Дослідити шляхи покращення використання оборотних активів підприємства.

Ключові поняття і терміни: матеріальний склад і структура оборотних фондів підприємства, виробничі запаси товари, готова продукція, показники використання та нормування витрат матеріальних ресурсів, поняття оборотних коштів підприємства, класифікація оборотних коштів підприємства, структура оборотних коштів підприємства, технологія розрахунку нормативів оборотних коштів, показники ефективності використання оборотних активів підприємства,

Практичні завдання:

Задача 1.

Визначити потребу підприємства (машинобудівного заводу) у чорному металі та його мінімальний, максимальний і середній запаси, якщо період поставки 25 днів, а період зриву поставки – 4 дні, використовуючи дані таблиці.

Вихідні дані

Деталь	Чиста маса, кг	Коефіцієнт використання металу	Річний обсяг випуску, тис. шт
1	380	0,73	7
2	456	0,82	40
3	180	0,75	15

Задача 2.

Визначити норму запасу оборотних засобів у незавершеному виробництві, якщо протягом року буде виготовлено 11200 виробів собівартістю 172 грн кожний. Тривалість циклу виготовлення 7 днів, на його початку витрачається 250 грн.

Задача 3.

У базовому періоді обсяг реалізованої продукції (виручка) становить 820 млн. грн, а середньорічний залишок нормованих оборотних засобів – 21 млн. грн. У плановому періоді виторг зростає на 20%, а за рахунок впровадження організаційнотехнічних заходів час одного обороту буде становити 8 днів. Визначити, на скільки днів скоротиться період обороту оборотних засобів, абсолютну зміну величини нормованих оборотних засобів, а також вивільнення (додаткове залучення) оборотних засобів.

Задача 4.

Корисна витрата тканини на 1 костюм – $2,3 \text{ м}^2$, технологічні відходи – $0,12 \text{ м}^2$, фактична витрата тканини на виріб – $2,50 \text{ м}^2$. Обґрунтувати планову норму витрат тканини на виріб; коефіцієнт використання матеріалу (плановий і фактичний).

Задача 5.

На виготовлення 270 одиниць виробу “Х” витрачається 8,1 т сталі за ціною 310 грн/т, алюмінію – 750 кг за ціною 980 грн/т, дроту – 780 пог. м за ціною 80 грн/пог.м, тканини – 1650 кв. м за ціною 68 грн/кв.м, клею – 750 кг за ціною 48 грн/кг. Визначити матеріаломісткість одиниці продукції.

Задача 6.

а) Визначити відносну економію матеріальних затрат, якщо сума матеріальних затрат у поточному році порівняно з базовою зросла з 550 тис. грн. на 3%, а об’єм продукції зменшився з 1100 тис. грн до 1020 тис. грн.

б) В I кварталі підприємство реалізувало продукції на 1180 тис. грн, середньквартальні залишки оборотних засобів 65 тис. грн. В II кварталі обсяг реалізації продукції зменшиться на 3%, а час одного обороту оборотних засобів зросте на 1 день.

Визначити:

- 1) коефіцієнт обороту та час одного обороту оборотних засобів в I та II кварталі;
- 2) вивільнення (додаткове залучення) оборотних засобів в результаті скорочення (збільшення) часу одного їх обороту

Задача 7.

Розрахувати величину виробничого запасу матеріалу для забезпечення виробничої програми підприємства в обсязі 1800 виробів на рік та чисту вагу одиниці продукції, якщо відомо, що коефіцієнт використання матеріалу – 0,82; поставки матеріалу здійснюються один раз в квартал; річна потреба у матеріалі – 1520 т, страховий запас складає 50% від поточного.

Задача 8.

Визначити норму запасу оборотних засобів у незавершеному виробництві, якщо протягом року буде виготовлено 246 виробів собівартістю 510 грн /шт. На початку циклу виготовлення, тривалість якого 39 днів, витрачається 1120 грн.

Задача 9.

Визначити показники оборотності оборотних засобів підприємства, якщо обсяг реалізованої продукції за рік склав 434 тис. грн, а середній залишок нормованих оборотних засобів – 28 тис. грн.

Задача 10.

Розрахувати коефіцієнти оборотності і завантаженості оборотних засобів, тривалість одного обороту, якщо - річний обсяг реалізованої продукції – 4,3 млн. грн; - норматив власних оборотних засобів на 1.01 планового року – 0,42 млн. грн; на 1.03 – 0,44; на 1.06 – 0,53; на 1.09 – 0,51; на 1.12 – 0,49; на 1.01 наступного року – 0,50 млн. грн.

Тестові завдання:

1. Оборотні засоби підприємства - це
  - а) предмети праці, необхідні для виготовлення продукції;

- б) знаряддя праці, які багато разів використовуються у виробничому процесі і поступово переносять свою вартість на собівартість виготовленої продукції;
- в) основні та допоміжні матеріали, комплектуючі, напівфабрикати власного виробництва та покупні;
- г) частина засобів виробництва, яка бере участь у виробничому циклі один раз і повністю переносить свою вартість на собівартість виготовленої продукції;
- д) засоби виробництва, які багато разів беруть участь у виробничому циклі і поступово переносять свою вартість на собівартість виготовленої продукції.

2 Оборотні засоби підприємства складаються з

- а) виробничих запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів, палива, запасних частин, грошових коштів та фондів обертання;
- б) оборотних фондів та фондів обертання;
- в) незавершеного виробництва, готової продукції на складі;
- г) виробничих запасів, незавершеного виробництва, фондів обертання;
- д) обладнання цехів, матеріалів, палива, готової продукції на складі.

3 Оборотні засоби підприємства відрізняються від основних фондів тим, що

- а) мають меншу вартість;
- б) більш швидко обертаються;
- в) діють у сфері виробництва;
- г) приймають участь у виробничому процесі лише один раз і одразу переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

4 Оборотні засоби підприємства мають

- а) лише вартісну форму;
- б) лише матеріально-речовинну форму;
- в) матеріально-речовинну та вартісну форми.

5 До оборотних фондів не відносяться

- а) незавершене виробництво;
- б) готова до реалізації продукція, яка знаходиться на складі;
- в) напівфабрикати покупні;
- г) продукція відвантажена, але ще не оплачена покупцем.

6 Оборотні фонди функціонують

- а) у сфері обороту;
- б) у сфері виробництва;
- в) у сфері обороту та в сфері виробництва одночасно.

7 Фонди обертання включають в себе:

- а) транспортні засоби підприємства, виробничі споруди, будівлі;
- б) матеріальні ресурси підприємства, галузі;
- в) готову до реалізації продукцію, що знаходиться на складі, а також відвантажену, але ще не оплачену покупцем; грошові кошти в незавершених рахунках (в касі, на розрахунковому рахунку, в акредитивах, усі види заборгованості);
- г) готову продукцію, відвантажену покупцю, грошові кошти на розрахунковому та валютному рахунках; д) прибуток від реалізації продукції.

8 Фонди обертання функціонують

- а) у сфері виробництва;
- б) у сфері обігу;
- в) у сфері обігу та сфері виробництва одночасно.

9 Оборотні фонди підприємства

- а) входять до складу оборотних засобів підприємства;
- б) є частиною фондів обертання;
- в) входять до складу основних фондів підприємства.

10 За джерелами утворення оборотні засоби підприємства поділяються на

- а) виробничі фонди та фонди у сфері обороту;
- б) власні та позикові;
- в) короткострокові та довгострокові.

11 До власних джерел формування оборотних засобів підприємства не відносяться

- а) прибуток;
- б) амортизаційні відрахування;
- в) заборгованість робітників по заробітній платі та нарахування на цю суму;
- г) уставний капітал, який забезпечує початок діяльності підприємства;
- д) кредиторська заборгованість.

12 Оборотні засоби підприємства, зайняті у сфері виробництва, включають

- а) виробничі запаси;
- б) незавершене виробництво;
- в) витрати майбутніх періодів;
- г) готову продукцію, яка знаходиться на складі;
- д) товари відвантажені, але не оплачені.

13 Який чинник впливає на формування виробничих запасів підприємства?

- а) потреба в матеріальних ресурсах;
- б) періодичність використання матеріальних ресурсів;
- в) сезонність виробництва, споживання та транспортування;
- г) усі наведені чинники.

14 Що з нижче перерахованого відноситься до незавершеної продукції?

- а) запаси металоріжучого інструменту строком служби до 1 року;
- б) прилади, що виготовляються для виробництва нової продукції в наступному році;
- в) напівфабрикати для заготівельного цеху, придбані на ринку;
- г) напівфабрикати механічного цеху;
- д) напівфабрикати, передані на склад для відправлення покупцю;
- е) кошти на розрахунковому рахунку для виплати постачальникам за сировину;
- є) витрати на технологічне оснащення, виготовлене під виробничу програму майбутнього року.

15 Виберіть та перерахуйте стадії кругообороту оборотних засобів по порядку:

- а) підприємство реалізує готову продукцію;
- б) підприємство закупає предмети праці та робочу силу;
- в) незавершена продукція перетворюється на готову продукцію;

- г) виробництво готової продукції;
- д) підприємство зберігає готову продукцію на складі;
- е) виробничі запаси перетворюються на готову продукцію.

16 Назвіть стадію кругообороту оборотних засобів, на яких оборотні засоби з грошової форми перетворюються на товарну

- а) перша;
- б) друга;
- в) третя.

17 Назвіть стадії кругообороту оборотних засобів, які відбуваються у сфері обороту

- а) перша;
- б) друга;
- в) третя.

18 Мета нормування оборотних засобів

- а) визначення величини власних оборотних засобів;
- б) визначення оптимальної величини оборотних засобів для підприємства;
- в) визначення оптимальної величини оборотних засобів для випуску запланованого обсягу продукції.

19 Які з нижченаведених елементів оборотних засобів підприємства не нормуються?

- а) витрати майбутніх періодів;
- б) незавершене виробництво;
- в) залишки готової продукції на складі;
- г) грошові кошти на розрахунковому рахунку.

20 Що з перерахованого нижче є нормованими оборотними засобами?

- а) усі виробничі засоби;
- б) усі оборотні виробничі фонди;
- в) усі оборотні засоби підприємства;
- г) кошти у розрахунках, грошові кошти, товари відвантажені, але не оплачені покупцем;
- д) оборотні виробничі фонди та готова продукція на складі.

21. Оборотність оборотних засобів на рік – 14 разів, виторг дорівнює 840 тис грн. Визначити величину оборотних засобів

- а) 11760 тис. грн;
- б) 60 тис. грн;
- в) 826 тис. грн;
- г) 120 тис. грн.

22. Як зміниться коефіцієнт обертання оборотних засобів, якщо обсяг реалізації і величина оборотних засобів зросте на одну величину на 20%?

- а) зменшиться;
- б) збільшиться;
- в) не зміниться.

23. Як зміниться коефіцієнт обертання оборотних засобів, якщо обсяг реалізації зменшиться на 15%, а величина оборотних засобів підвищиться на 5%?

- а) зменшиться на 10%;
- б) збільшиться на 5%;
- в) не зміниться;
- г) зменшиться на 19,1%;
- д) зменшиться на 5%;
- е) збільшиться на 10%.

24. Чому дорівнює коефіцієнт завантаження оборотних засобів, якщо виторг від реалізації продукції складає 740 тис. грн, а коефіцієнт оборотності – 16 разів на рік?

- а) 46,25;
- б) 0,06;
- в) –11840;
- г) 756.

25. Підприємство повинно прагнути до

- а) зниження коефіцієнта завантаження оборотних засобів;
- б) підвищення коефіцієнта завантаження оборотних засобів.

26. Визначити, за рахунок яких з наступних джерел ефективно фінансувати оборотні засоби

- а) короткострокові кредити банку;
- б) кредиторська заборгованість прострочена;
- в) довгострокові кредити банку;
- г) кредиторська заборгованість з нормальним строком;
- д) прибуток.

Питання для самоконтролю:

1. Обґрунтуйте поняття, матеріальний склад і структуру оборотних фондів підприємства.
2. Які є показники використання та нормування витрат матеріальних ресурсів?
3. Що таке оборотні кошти підприємства: поняття, класифікація і структура?
4. Як провести розрахунок нормативів оборотних коштів?
5. Які є показники ефективності використання оборотних активів підприємства та якою є методика їх розрахунку?
6. Які є шляхи покращення використання оборотних активів підприємства?

Тема 7. Фінансові ресурси підприємства

План заняття:

1. Суть фінансових ресурсів підприємств
2. Класифікація фінансових ресурсів підприємств
3. Джерела формування власного капіталу

Мета та завдання:

- Визначити суть фінансових ресурсів підприємств.
- Опрацювати класифікацію фінансових ресурсів підприємств.
- Визначити джерела формування власного капіталу.

Ключові поняття і терміни: фінансові ресурси підприємства, статутний капітал, зареєстрований капітал, додатковий капітал, резервний капітал, показники ефективності

використання капіталу, джерела формування власного капіталу, кінцеві бенефіціарні власники, дивіденти, нерозподілений прибуток.

Практичні завдання:

Задача 1.

Трьома фізичними особами: Іваненком А.А., Петренком О.О., Семененком П.П. прийнято рішення про створення ТОВ “Черевичок”. Формування статутного капіталу ТОВ характеризуються такими даними. Зазначена в установчих документах частка окремих учасників у статутному капіталі становить: Іваненка А.А. – 40%; Петренка О.О. – 20%; Семененка П.П. – 40%. На момент реєстрації ТОВ Іваненко А.А. вніс 60 000 тис. грн., Петренко О.О. – 25 000 тис. грн., Семененко П.П. – 50 000 тис. грн., що складає 80% його особистого внеску в статутний капітал підприємства. Наведіть всі позиції першого розділу пасиву балансу знову створеного ТОВ.

Рекомендації для розв’язання:

Для вирішення задачі рекомендується побудувати перший розділ пасиву балансу.

Задача 2.

Підприємство придбало будівлю за 1500000 грн на таких умовах: А) 40% вартості оплачуються відразу; Б) інша частина погашається рівними річними платежами протягом 10 років з нарахуванням 24% річних на непогашену частину кредиту за схемою складних відсотків. 1) визначити величину річного платежу та суму переплати; 2) визначити новий термін, протягом якого виплатиться кредит, якщо величина річного платежу зросте на 20%.

Рекомендації для розв’язання:

Визначимо суму, яка відразу сплачується (П1).

Визначимо іншу частину вартості будівлі (П2).

Визначимо майбутню вартість кредиту (за схемою складних відсотків) (S): $S = PV \cdot (1+I)^n$

Визначимо суму переплати.

Визначимо річний платіж; новий річний платіж та новий термін кредиту.

Задача 3.

З метою оцінки ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів у процесі здійснення господарської діяльності, а також якості управління, можливості економічного зростання та достатності капіталу підприємства необхідно оцінити ступінь ділової активності підприємства будь-якої галузі народного господарства України. Для цього доцільно застосувати «золоте правило економіки підприємства»:

де $T_{чп}$, $T_{ор}$, $E_{ак}$ - темпи зміни чистого прибутку, обсягу реалізації і суми активів відповідно. Для зручності рекомендується скористатися таблицею, зіставивши темпи зміни основних показників діяльності на основі оцінки їх динаміки.

Динаміка темпів приросту основних показників діяльності, %

Показник	Метод розрахунку	Роки			Відхилення (+/-), п. п	
		20 р.	20 р.	20 р.	20 /20	20 /20
Темп зміни чистого прибутку	$T_{чп} = \frac{ЧП_{зв}}{ЧП_{поп}} \times 100\%$					
Темп зміни обсягу реалізації	$T_{ор} = \frac{ЧД_{зв}}{ЧД_{поп}} \times 100\%$					

Темп зміни активів	$T_{ак} = \frac{A_{зв}}{A_{поп}} \times 100\%$					
--------------------	--	--	--	--	--	--

Зробити відповідні висновки.

Задача 4.

На стадії створення підприємство планує формувати капітал з таких джерел для фінансування діяльності:

Основні показники діяльності підприємства

Показник	Значення, тис. грн.
Капітал, що формується за рахунок емісії простих акцій	900
Капітал, що формується за рахунок емісії привілейованих акцій	300
Капітал, що формується за рахунок довгострокових позик	400
ВСЬОГО	1600

а) ринкова ціна простої акції – 25 грн., очікуваний дивіденд – 5 грн. на рік; очікуваний темп приросту дивідендів – 2% на рік;

б) ринкова вартість привілейованої акції – 30 грн, щорічний фіксований дивіденд - 6 грн. на акцію;

в) відсоток банку за довгостроковим кредитом – 18% річних; додаткові витрати із залучення кредиту – 0,5% від суму кредиту;

Середньогалузевий рівень рентабельності активів – 25%.

Виходячи з приведеної вище інформації визначте середньозважену вартість капіталу та оцініть доцільність формування запланованої структури капіталу.

Рекомендації для розв'язання:

Для вирішення задачі рекомендується заповнити наведену нижче таблицю.

Вартість капіталу за рахунок емісії простих акцій (%):

В прост.а. = очікуваний дивіденд / ринкова ціна простої акції *100% + очікуваний темп приросту дивідендів (%).

Вартість капіталу за рахунок емісії привілейованих акцій (%):

В прив.а. = щорічний фіксований дивіденд / ринкова вартість привілейованої акції *100%

Вартість банківського кредиту (%):

В к. = відсоток банку за довгостроковим кредитом + додаткові витрати із залучення кредиту.

Середньозважена вартість капіталу (%): $CЗВ = w*i$

Основні показники діяльності підприємства

Показник	Значення, тис. грн.	Частка джерела, w	Вартість джерела, i	w*i
Капітал, що формується за рахунок емісії простих акцій				
Капітал, що формується за рахунок емісії привілейованих акцій				
Капітал, що формується за рахунок довгострокових позик				
ВСЬОГО				

Задача 5.

Фінансистами доведено, що оптимальний показник ефекту фінансового важеля (за умови позитивного значення диференціалу) має розташовуватися в інтервалі від 1/3 до 1/2 рівня

економічної рентабельності активів підприємства. Визначте інтервал оптимальних співвідношень між позиковим і власним капіталом підприємства, якщо його економічна рентабельність активів становить 27%, а середньозважена ставка позичкового відсотка – 22%. Якою буде структура капіталу для нижньої і верхньої межі оптимального інтервалу ефекту фінансового важеля?

Рекомендації для розв'язання:

Необхідно визначити межі інтервалу оптимального значення показника ефекту фінансового важеля (%) відповідно до рівня економічної рентабельності активів підприємства.

Необхідно розрахувати диференціал фінансового важеля

(Диф) (%): $\text{Диф} = (1 - \text{КОП}) * (\text{ЕРа} - \text{СП})$

Інша частина ЕФЛ – плече ФЛ, яке є співвідношенням позикового та власного капіталу. Відповідно до цього необхідно визначити нижню та верхню межі оптимального інтервалу ефекту фінансового важеля

Задача 6.

Існує можливість фінансування відновлення активів підприємства за 3 варіантами:

- 1) за рахунок власних джерел;
- 2) за рахунок банківського кредиту;
- 3) на умовах лізингу.

Вартість активу 100 000 тис. грн., термін експлуатації 5 років, авансовий лізинговий платіж 10% від вартості активу.

Регулярний лізинговий платіж 4000 тис. грн./рік, ліквідаційна вартість активу після передбаченого терміну експлуатації прогнозується в сумі 1000 тис. грн. Ставка податку на прибуток згідно чинного законодавства, середня ставка за банківським кредитом 20% на рік.

Рекомендації для розв'язання:

Критерієм вирішення цієї задачі буде визначення суми витратного грошового потоку, тобто суми коштів яку витратить фірма за використання даного активу.

Авансовий лізинг (СКл).

$\text{СКл} = \text{авансовий лізинговий платіж} (\%) * \text{вартість активу} + \text{термін експлуатації} * \text{регулярний лізинговий платіж} - \text{ліквідаційна вартість активу}$

Тестові завдання:

1. Капітал, що характеризує фінансові ресурси підприємства забезпечує формування доходів у:

- а) виробничій сфері;
- б) інвестиційній сфері;
- в) усі відповіді правильні;
- г) усі відповіді неправильні.

2. За належністю підприємству капітал поділяється на такі види:

- а) додатковий;
- б) власний;
- в) капітал у матеріальній формі;
- г) довгостроковий.

3. За цілями використання капітал поділяється на такі види:

- а) позиковий;
- б) спекулятивний;
- в) виробничий;

г) власний.

4. За формами інвестування капітал поділяється на такі види:

- а) капітал у фінансовій формі;
- б) капітал у матеріальній формі;
- в) власний капітал;
- г) короткостроковий капітал.

5. За об'єктом інвестування капітал поділяється на такі види:

- а) основний;
- б) приватний;
- в) акціонерний;
- г) державний.

6. За формами знаходження у процесі кругообігу капітал поділяється на такі види:

- а) капітал у грошовій формі;
- б) капітал у фінансовій формі;
- в) капітал у нематеріальній формі;
- г) капітал у інвестиційній формі.

7. За організаційно-правовими формами капітал поділяється на такі види:

- а) власний;
- б) позиковий;
- в) акціонерний;
- г) усі відповіді неправильні.

8. Статутний капітал призначений для:

- а) формування активів нового підприємства;
- б) разових витрат;
- в) невеликих сум фінансових засобів;
- г) всі відповіді правильні.

9. Структура капіталу впливає на:

- а) рівень рентабельності активів;
- б) фінансову стійкість підприємства;
- в) усі відповіді правильні;
- г) усі відповіді неправильні.

10. Який вираз не характеризує стадії кругообігу капіталу:

- а) грошовий капітал;
- б) іноземний капітал;
- в) виробничий капітал;
- г) товарний капітал.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть економічну суть фінансових ресурсів підприємств.
2. Які є класифікаційні групи фінансових ресурсів підприємств?
3. Які є джерела формування власного капіталу?

Модуль II. Економічні результати господарсько-фінансової діяльності підприємства. Інтегральна оцінка стану підприємства та його розвиток

Тема 8. Інвестиції та оцінювання їх ефективності

План заняття:

1. Інноваційні процеси: поняття, види і характеристика
2. Основи методики визначення економічної ефективності технічних нововведень
3. Оцінка сукупного економічного ефекту від технічних нововведень
4. Розрахунок комерційного ефекту у виробників технічних новинок
5. Інвестиції: поняття, види і роль у відтворенні виробничого потенціалу підприємства
6. Виробничі інвестиції, їх склад і структура
7. Оцінка економічної ефективності виробничих інвестицій
8. Фінансові інвестиції. Види цінних паперів, їх характеристика
9. Чинники впливу на ефективність інвестицій

Мета та завдання:

Опрацювати економічну суть інноваційних процесів: поняття, види і характеристика.
Визначити основи методики визначення економічної ефективності технічних нововведень.

Провести оцінку сукупного економічного ефекту від технічних нововведень.

Здійснити розрахунок комерційного ефекту у виробників технічних новинок

Сформулювати основні уявлення про інвестиції: поняття, види і роль у відтворенні виробничого потенціалу підприємства

Визначити особливості виробничих інвестицій, їх склад і структура.

Здійснити оцінку економічної ефективності виробничих інвестицій.

Визначити економічну суть фінансових інвестицій. Опрацювати види цінних паперів, дати їх характеристику.

Виокремити чинники впливу на ефективність інвестицій.

Ключові поняття і терміни: інвестиційна діяльність, реципієнт, інвестори, реальні інвестиції, фінансові інвестиції, прямі інвестиції, непрямі інвестиції, приватні інвестиції, державні інвестиції, іноземні інвестиції, спільні інвестиції, інвестиційний проект, термін окупності, чистий приведений дохід, капітальні вкладення.

Практичні завдання:

Задача 1.

За умови, що для господарства необхідно придбати вантажний автотранспортний засіб. Порівняння здійснюється серед трьох варіантів. Вартість автомобіля за першим варіантом - 500000 грн., за другим - 850000, за третім - 1000000. Собівартість наданих цими засобами послуг буде складати відповідно 270000, 290000, 240000.

Нормативний коефіцієнт ефективності капітальних інвестицій $E = 0,15$. Визначити приведені витрати по кожному варіанту і економічно обґрунтувати найдоцільніший варіант.

Методика розрахунку.

Визначення порівняльної економічної ефективності реальних, основу якої становить вибір економічно найдоцільнішого проекту капітальних вкладень, здійснюється через обчислення показника приведених витрат

(Пв). $P_v = C_i + EK_i, \min$,

де C_i - поточні витрати (собівартість) за i -тим проектом (варіантом);
 E - нормативний коефіцієнт ефективності використання капітальних інвестицій;
 K_i - капітальні інвестиції за i -тим проектом.

Показники абсолютної економічної ефективності інвестицій (умовні дані)

Показники	варіанти		
Вихідні дані 1. Вартість валової продукції (в співставних цінах), тис. грн	35000	47000	52000
2. Вартість доходу від реалізації, тис. грн	17000	14000	25000
3. Одержано прибутку від реалізації продукції, тис. грн	7000	5000	15000
4. Затрати на капітальні інвестиції, тис. грн	85000	98000	120000
Розрахункові дані			
1. Коефіцієнт абсолютної ефективності капітальних інвестицій (одержано на 1 грн. капітальних інвестицій):			
валової продукції			
доходу від реалізації			
прибутку			
2. Строк окупності, роки			
за доходом від реалізації			
за прибутком			

Зробіть відповідні висновки.

Задача 2.

Підприємство розробляє інвестиційний проект в сфері переробки сільськогосподарської продукції, реалізація якого в практиці господарювання впродовж чотирьох років може забезпечити грошові доходи (потоки), що дорівнюють відповідно 60000, 40000, 30000 і 20000 грн

Задача 3.

Чи є економічно вигідним цей проект, якщо дисконтна ставка встановлена на рівні 10%, а початкові інвестиції дорівнюють 50000 грн, на початок другого року - 15000 грн, третього - 17000 грн., четвертого - 20000 грн.

Задача 4.

Підприємство планує реалізувати інвестиційний проект вартістю 1000 тис. грн., практичне здійснення якого спрямоване на організацію виробництва нового виду продукції. Фінансування проекту здійснюватиметься на початок першого 40 року його реалізації. Очікуються грошові потоки на кінець року: 1 - го - 500 тис. грн.; 2-го - 400 тис. грн.; 3-го - 500 тис. грн. За розрахунковий період береться початок 4-го року. Визначити: майбутню чисту приведену вартість інвестиційного проекту за дисконтної ставки 4 і 25 %; внутрішню ставку доходності проекту; термін окупності вкладених інвестицій.

Задача 5.

Підприємство розробляє інвестиційний проект, реалізація якого в практиці господарювання впродовж чотирьох років може забезпечити грошові доходи, що дорівнюють

відповідно 60000, 40000, 30000, 20000 грн. Чи є прийнятним економічно цей проект, якщо дисконтна ставка встановлена на рівні 10 %, а початкові інвестиції дорівнюють 90000 грн.

Задача 6.

На основі обґрунтування сучасного стану машинно-тракторного парку підприємства спеціалісти вважають, що через чотири роки машинно - тракторний парк підприємства необхідно буде поновити новим комплексом машин орієнтовною вартістю на 2600 тис. грн. Чи достатньо для цього буде у господарства коштів, якщо підприємство поклало на депозит 800 тис. грн. під 12 % річних і далі воно в змозі щорічно виділяти по 200 тис. грн. та класти її у банк під указаний відсоток.

Питання для самоконтролю:

1. Що собою являють інвестиції та джерела їх формування підприємствах?
2. Обґрунтуйте необхідність та назвіть методи зіставлення інвестицій у часі.
3. Назвіть показники ефективності інвестиційного проекту та наведіть методичу їх визначення.
4. Які є основні чинники підвищення ефективності формування і використання інвестиційних ресурсів?
5. Що таке інноваційні процеси? Представте їх поняття, види і характеристику.
6. Якою є методика визначення економічної ефективності технічних нововведень?
7. Як провести оцінку сукупного економічного ефекту від технічних нововведень?
8. Як здійснити розрахунок комерційного ефекту у виробників технічних новинок?
9. Що таке виробничі інвестиції? Назвіть їх склад і структуру
10. Як здійснити оцінку економічної ефективності виробничих інвестицій?
11. Що таке фінансові інвестиції? Назвіть основні види цінних паперів та дайте їх характеристику.
12. Навіть чинники впливу на ефективність інвестицій.

Тема 9. Поточні витрати підприємства та собівартість продукції

План заняття:

1. Поняття і класифікація витрат
2. Собівартість продукції, її види і показники
3. Формування кошторису витрат на виробництво
4. Калькулювання витрат на виробництво та реалізацію продукції...
5. Джерела, чинники і шляхи зниження собівартості продукції

Мета та завдання:

Обґрунтувати поняття і класифікація витрат
Вивчити економічну суть собівартості продукції, визначити її види і показники оцінки.
Опрацювати методичу формування кошторису витрат на виробництво.
Вивчити технологію калькулювання витрат на виробництво та реалізацію продукції.
Визначити джерела, чинники і шляхи зниження собівартості продукції.

Ключові поняття і терміни: собівартість, види собівартості: індивідуальна та суспільна; індивідуальна та суспільна; виробнича та повна собівартість; фактична та очікувана; операційні витрати, фінансові витрати, надзвичайні витрати, видатки, основна діяльність, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність, виробнича собівартість продукції, повна собівартість продукції, собівартість одиниці продукції.

Практичні завдання

Задача 1.

Визначити і проаналізувати структуру затрат за елементами затрат на виробництво продукції різних галузей.

Структура затрат на виробництво продукції _____ за елементами затрат на матеріалах

Елементи затрат	20 р.		20 р.		20 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%

Сформуйте відповідні висновки.

Задача 2.

Визначити і проаналізувати динаміку рівня собівартості основних видів продукції у сільськогосподарському підприємстві.

Задача 3.

Обчислити точку беззбитковості виробництва за умови, що виробнича потужність підприємства, яке виробляє один вид продукції, становить 650 тис. од. на рік, а надходження від реалізації виробів - 2600000 грн. Постійні витрати на виробництво продукції складають 900000 грн., змінні витрати - 1360000 грн.

Задача 4.

На підприємстві витрати на оренду приміщень та їх утримання становлять 4000 тис. грн. на рік, а витрати на управління, інженерне і виробничо-господарське обслуговування та амортизаційні відрахування - 3000 тис. грн. Змінні витрати на один виріб складають 200 грн., його продажна ціна - 300 грн. Визначити мінімальний обсяг випуску продукції на рік, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Тестові завдання:

1. Витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виготовленої продукції, називаються:
  - а) змінні;
  - б) постійні;
  - в) прямі;
  - г) непрямі.
2. Калькуляція – це обчислення собівартості:
  - а) валової продукції;
  - б) окремих виробів;
  - в) товарної продукції;
  - г) реалізованої продукції.
3. Від обсягу виробництва не залежать:
  - а) сумарні витрати;

- б) валові витрати;
- в) постійні витрати;
- г) середні валові витрати.

4. Зниження собівартості продукції свідчить про:

- а) підвищення електроозброєності праці;
- б) підвищення ефективності виробництва;
- в) додаткові витрати ресурсу, використані для виробництва додаткової продукції;
- г) зниження ефективності виробництва.

5. Вартість тих матеріальних ресурсів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкту витрат, називають:

- а) прямі матеріальні витрати;
- б) операційні витрати;
- в) загальновиробничі витрати;
- г) суспільні витрати.

6. До прямих належать витрати, які:

- а) здійснюються регулярно;
- б) є постійними;
- в) безпосередньо відносяться на окремі вироби;
- г) здійснюються періодично.

7. Зі зменшенням обсягу виробництва частка постійних витрат у загальній їх сумі:

- а) зменшується;
- б) збільшується;
- в) залишається незмінною;
- г) зростає.

8. Змінними називають витрати:

- а) величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції;
- б) що безпосередньо не змінюється у разі збільшення масштабів виробництва в короткостроковому періоді;
- в) на величину яких керівник відповідного рівня управління цілком може впливати;
- г) величина яких не залежить безпосередньо від масштабів виробництва продукції.

9. Основним об'єктом калькулювання на виробничому підприємстві є:

- а) внутрішні транспортні послуги;
- б) ремонтні роботи;
- в) продукція, що виготовляється для продажу;
- г) зовнішні транспортні послуги.

10. До складу економічних елементів операційних витрат входять:

- а) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизація;
- б) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизація, інші операційні витрати;
- в) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати;
- г) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, витрати на страхування, інші операційні витрати;.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть економічну суть собівартості продукції (робіт, послуг) і її види.
2. Представте відмінності між виробничою і повною собівартістю.
3. Обґрунтуйте поняття і класифікація операційних витрат.
4. Дайте визначення поняття фінансових і надзвичайних витрат.
5. Назвіть склад елементів операційних витрат.
6. Представте склад основних і неосновних, прямих і непрямих витрат.
7. Обґрунтуйте поняття додаткових витрат.
8. Яке значення та зміст поділу виробничих витрат на постійні і змінні?
9. Які є методи визначення собівартості одиниці с/г продукції?
10. які є фактори і шляхи зменшення собівартості с/г продукції?

Тема 10. Доходи та цінова політика підприємства

План заняття:

1. Дохід і прибуток підприємства, схеми їх формування та розподілу
2. Економічний зміст, функції і види цін
3. Формування гуртових і роздрібних цін на продукцію
4. Методи ціноутворення

Мета та завдання:

Дослідити економічні категорії: дохід і прибуток підприємства, опрацювати схеми їх формування та розподілу.

Вивчити економічний зміст, функції і види цін.

Опрацювати методологію формування гуртових і роздрібних цін на продукцію.

Вивчити методи ціноутворення.

Ключові поняття і терміни: Ціна, ціноутворення, види цін, структура роздрібною ціни, економічні елементи й калькуляційні статті; постійні витрати, змінні витрати, прямі витрати, непрямі витрати, витрати на продукцію, витрати періоду, поточні витрати, одноразові витрати, довгострокові витрати, витрати виробництва, витрати цеху, витрати ділянки, витрати технологічного переділу, одноелементні витрати, комплексні витрати.

Практичні завдання:

Задача 1.

Підприємство реалізує продукцію з рентабельністю 20 % стосовно собівартості. Собівартість продукції становить 170 грн., акцизний збір (Ас)-18%, ПДВ-20%. Існує два оптових посередники. Постачальницько-збутова націнка першого оптового посередника -15%, націнка другого -12%. Торговельна надбавка -18%.

Необхідно визначити:

- 1) роздрібну ціну;
- 2) покупну ціну першого оптового посередника;
- 3) покупну ціну підприємств торгівлі;
- 4) визначити структуру роздрібною ціни.

Задача 2.

Структура роздрібною ціни телевізора складається з наступних елементів: Собівартість 6300 (7500) грн. Прибуток підприємства-виробника 1575 (3390) грн. ПДВ 1753 (2505) грн.

Торговельно-збутові витрати 872 (1605) грн. Оцініть структуру цієї ціни до й після підвищення ціни, якщо відомо, що до підвищення ціна становила 10 500 грн., після подорожчання - 15 000 грн.

Задача 3.

Відомі наступні дані:

Роздрібна ціна одиниці продукції 300 грн.

ПДВ 40 грн.

Націнка посередницької організації 45 грн.

Торговельна знижка 10% до роздрібною ціни.

Визначити оптову ціну підприємства, прибуток підприємства з розрахунку на один виріб.

Задача 4.

Відомі наступні дані:

Повна собівартість одиниці продукції 120 грн.

Рівень рентабельності витрат 20% 19 ПДВ 12 грн.

Націнка посередницької організації 8 грн.

Торговельна надбавка до відпускної ціни посередника 20%.

Визначите оптову й роздрібну ціни підприємства й структуру роздрібною ціни.

Задача 5.

Підприємство реалізує продукцію за ціною за одиницю 2500 грн., при цьому обсяг реалізації становить 5000 шт. Чи буде вигідно виробникові знизити ціну на 500 грн. за умови, що $E_d = 2,1$?

Задача 6.

Підприємство реалізує продукцію в обсязі 12000 шт. за ціною за одиницю 1000 грн. Коефіцієнт цінової еластичності на даний товар дорівнює 0,8. Проаналізуйте, до чого приведе зниження ціни на 200 грн. з розрахунку на одиницю продукції.

Задача 7.

Ціна за одиницю продукції становить 250 грн. При цьому обсяг реалізації дорівнює 720 шт. До чого приведе збільшення ціни на 30 грн., враховуючи, що коефіцієнт цінової еластичності становить 1,8.

Задача 8.

Підприємство випускає один вид продукції. Поточний місячний обсяг виробництва продукції становить 1500 од, при цьому максимальна виробнича потужність підприємства - 2500 од. на місяць.

Підприємство реалізує продукцію за ціною за одиницю 16 грн., змінні витрати на виробництво одиниці продукції становлять 8 грн, постійні - 6000 грн. на місяць.

Визначити:

1. Критичний обсяг виробництва.
2. Кількість одиниць продукції для одержання прибутку в розмірі 2500 грн.
3. Розмір прибутку при зменшенні змінних витрат на 10% і постійних витрат на 500 грн.
4. Ціну, яку необхідно встановити для одержання прибутку в розмірі 9500 грн. при обсязі виробництва 1500 шт.

Задача 9.

Підприємство реалізує продукцію в обсязі 400 од. на місяць за ціною 500 грн. за одиницю. Змінні витрати на одиницю продукції становлять 300 грн, а постійні 70000 грн. на місяць. На думку відділу маркетингу, збільшення витрат на рекламу на місяць на 10000 грн. дозволить збільшити обсяг реалізації на 30000 грн. і, отже, збільшити прибуток. Обґрунтуйте дану пропозицію.

Задача 10.

Підприємство виводить на ринок нову продукцію. Планований обсяг виробництва складе 10 000 виробів, змінні витрати на виріб рівні 1 400 грн., постійні витрати - 22 000 грн. Визначити ціну, яку підприємство повинне встановити для покриття витрат. Яку ціну має встановити підприємство на свою продукцію, якщо за тих самих умов воно планує одержати прибуток в розмірі 18000 грн.

Тестові завдання:

1. Збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників);

- а) Дохід;
- б) Витрати;
- в) Активи;
- г) Пасиви;

2. Ціна - це:

а) сума цінностей, які споживач віддає у вигляді нагороди за можливість користуватися або володіти продуктом чи послугою;

б) показник, що характеризує ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства;

в) економічна категорія, що визначає ефективність використання всіх видів ресурсів.

г) показник, що характеризує фінансові результати підприємства.

2. За способом одержання інформації про рівень цін розрізняють:

- а) аукціонні ціни;
- б) рухливі ціни;
- в) довідкові ціни;
- г) вільні ціни.

3. За способом встановлення і фіксації виділяють:

- а) сезонні ціни;
- б) рухливі ціни;
- в) оптові ціни;
- г) закупівельні.

4. Державне регулювання цін здійснюється:

- а) з метою підтримки конкуренції і обмеження монополізації;
- б) з метою обмеження конкуренції;
- в) з метою стимулювання діяльності підприємств-монополістів;
- г) з метою обмеження конкуренції підприємств-монополістів.

5. До прямих методів регулювання цін державою відносять:
- установлення фіксованих цін;
  - пільгове кредитування;
  - пільгове оподаткування;
  - дотування підприємств.
6. До непрямих методів регулювання цін державою відносять:
- установлення фіксованих цін;
  - загальне заморожування цін;
  - пільгове оподаткування;
  - визначення порядку встановлення собівартості.
7. Цінова еластичність попиту визначається:
- коефіцієнтом еластичності попиту по доходу;
  - перехресним коефіцієнтом еластичності;
  - коефіцієнтом еластичності;
  - коефіцієнтом конкордації.
8. При еластичному попиті:
- навіть значна зміна ціни не приводить до значної зміни попиту;
  - темпи зміни попиту дорівнюють темпам зміни ціни;
  - незначна зміна ціни приводить до значної зміни попиту;
  - збільшення ціни приводить до росту попиту.
9. При нееластичному попиті:
- незначна зміна ціни приводить до значної зміни попиту;
  - навіть значна зміна ціни не приводить до значної зміни попиту;
  - зменшення ціни приводить до росту попиту;
  - при зміні ціни попит залишається незмінним.
10. До собівартості продукції відносять:
- витрати на сировину, матеріали, заробітну плату робітників;
  - витрати на утримання машин і встаткування;
  - виражені в грошовій формі витрати підприємства на виробництво продукції і реалізацію;
  - виражені в грошовій формі витрати підприємства на реалізацію продукції.

Питання для самоконтролю:

- Що таке дохід і прибуток підприємства?
- Які схеми формування та розподілу доходу і прибутку підприємства?
- Представте економічний зміст, функції і види цін.
- Як здійснюється формування гуртових і роздрібних цін на продукцію?
- Назвіть методи ціноутворення.

Тема 11. Фінансові результати діяльності підприємства

План заняття:

- Прибутковість діяльності підприємств, показники, що її характеризують

2. Механізм формування фінансових результатів діяльності підприємства
3. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства
4. Сутність і методи обчислення рентабельності

Мета та завдання:

Опрацювати економічну категорію: прибутковість діяльності підприємств. Визначити показники, що її характеризують.

Вивчити механізм формування фінансових результатів діяльності підприємства.

Опрацювати технологію розподілу і використання чистого прибутку підприємства.

Визначити сутність і методи обчислення рентабельності

Ключові поняття і терміни: ефективність, технологічна ефективність, економічна ефективність, соціальна ефективність, рентабельність, рівень рентабельності, доход підприємства, прибуток, валовий прибуток (збиток), чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, звичайна діяльність.

Практичні завдання:

Задача 1.

Розрахувати рівень рентабельності виробництва та рентабельність продажу зерна за умови: ціна на 1 ц. продукції – 520 грн., рівень собівартості - 400 грн. за 1 ц. Отримані результати проаналізувати.

Задача 2.

Розрахувати рівень товарності, рентабельності та рентабельності продажу, якщо: кількість реалізованої продукції - 25600 ц, кількість виробленої продукції - 37460 ц, виручка від реалізації продукції - 765 тис. грн, собівартість реалізованої продукції – 500 тис. грн. Розрахувати показники рентабельності сільськогосподарського виробництва за умови: виручка від реалізації продукції - 4200 тис. грн., собівартість реалізованої продукції - 3100 тис. грн., середньорічна вартість активів - 9800 тис. грн., площа сільськогосподарських угідь - 4100 га.

Задача 3.

Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з трьох підприємств, що випускають радіоприймачі однакової моделі, якщо повна собівартість виробу на підприємствах:

$C_1 = 320$ грн./шт.,

$C_2 = 350$, $C_3 = 385$ грн./шт.,

а річний обсяг випуску приймачів становить:

$N_1 = 15$ тис. шт./рік,

$N_2 = 5$, $N_3 = 1$ тис. шт./рік.

Відомо, що нормативна рентабельність виробу -18%.

Задача 4.

Визначити, який з варіантів інвестування є оптимальним, якщо загальна вартість інвестування складає 40000 грн., а річні витрати на персонал відповідно до і після здійснення інвестицій:

до після

I варіант – 7000 / 8000
II варіант – 9000 / 11000
III варіант – 6000 / 15000

Задача 5.

У звітному році собівартість товарної продукції – 45 тис. грн., що визначило витрати на 1 грн. товарної продукції – 0,89 грн. У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції повинні становити – 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції планується збільшити на 8 %. Визначити собівартість товарної продукції планового року.

Задача 6.

Визначити рентабельність виробу і річну суму прибутку від реалізації 8300 виробів. Виробнича собівартість виробу - 28 грн. Оптова ціна підприємства на даний виріб становить 35 грн., а процент позавиробничих витрат дорівнює 6.

Задача 7.

Виробнича собівартість фрезерного верстата за звітний рік склала $9000 + 10 + 2$. Витрати з реалізації верстата становлять 5 % виробничої собівартості. Відпускна ціна верстата $11800 + 10 + 2$ (грн.). За рахунок зміни деяких деталей передбачається у плановому році зменшити виробничу собівартість на 2,1 %. Визначити зміну рентабельності виробництва фрезерного верстата.

Задача 8.

Визначити прибуток підприємства від реалізації 160 тис. виробів та їх оптову ціну, якщо цехова собівартість виробу — 630 грн./шт., з яких 18% припадає на заробітну плату основних робітників. Відомо, що загальнозаводські витрати на підприємстві становлять 80%, позавиробничі витрати — 3%, а рентабельність виробу в галузі встановлена на рівні 14%.

Задача 9

Визначити розрахункову рентабельність виробництва, якщо вартість виробничих фондів підприємства дорівнює 140 млн. грн., з яких 12% прокредитовані банком. Податок на прибуток - 30%, а процент за користування кредитом банку - 10%. Обсяг товарної продукції підприємства становить 200 млн. грн. Рентабельність виробу у галузі встановлена на рівні 14%.

Задача 10

Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з трьох підприємств, що випускають радіоприймачі однакової моделі, якщо повна собівартість виробу на підприємствах: $C_1 = 320$ грн./шт., $C_2 = 350$, $C_3 = 385$ грн./шт., а річний обсяг випуску приймачів становить: $N_1 = 15$ тис. шт./ рік, $N_2 = 5$, $N_3 = 1$ тис. шт./рік. Відомо, що нормативна рентабельність виробу -18%.

Тестові завдання:

1. Які функції виконує прибуток?
  - а) Обліково-вимірвальна, регулююча, розподільна, стимулююча;
  - б) Оціночна, розподільна, стимулююча
  - в) Інформаційна, контрольна, аналітична
2. Як визначається валовий прибуток?

а) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

б) розраховується як різниця між доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

в) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції, адміністративними витратами та витратами на збут.

3. Як визначається прибуток від операційної діяльності?

а) визначається як різниця між прибутком до оподаткування та сумою податків з прибутку;

б) визначається як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

в) визначається як алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат

4. Як визначається чистий прибуток?

а) визначається як різниця між прибутком до оподаткування та сумою податків з прибутку;

б) визначається як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції;

в) визначається як алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

5. Яка ставка податку на прибуток?

а) 18%;

б) 20%;

в) 1,5%;

г) 5%;

6. Оберіть напрямки використання прибутку підприємства. Декілька правильних відповідей:

а) на поповнення статутного капіталу;

б) на утворення та поповнення резервного капіталу;

в) на виплату дивідендів;

г) на рекламу продукції;

д) на витрати з оплати праці робітників.

7. Що означає рентабельність?

а) Співставлення прибутку із зносом необоротних активів;

б) Співставлення прибутку з витратами;

в) Співставлення прибутку із сумами податками.

8. Який результат діяльності отримало підприємство, якщо чистий доход від реалізації продукції 110 000 грн., собівартість реалізованої продукції 85 000 грн.?

а) Валовий прибуток 25 000 грн.;

б) Валовий збиток 25 000 грн.;

в) Валовий збиток 35 000 грн.

9. Визначте суму чистого прибутку, якщо прибуток до оподаткування 49 000грн., ставка податку на прибуток згідно чинного законодавства.

- а) 40 180 грн.;
- б) 8820 грн.;
- в) 57820 грн.;
- г) 40 833 грн.

10. Економічний прибуток - це:?

а) Частина доходу фірми, який залишається від загального виторгу підприємства за вирахування явних, зовнішніх витрат виробництва;

б) Загальний дохід підприємства за вирахування усіх витрат виробництва (зовнішніх і внутрішніх, включно і з прихованими витратами);

в) Загальна сума прибутку від усіх видів виробничо-господарської діяльності за вирахування збитків, яких зазнало підприємство за певний період;

г) Частина балансового прибутку, яка залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків, рентних, та інших обов'язкових платежів до бюджету, виплати відсотків за кредити тощо.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть результати виробничої діяльності підприємства: її поняття і види.
2. Що таке товарна та чиста продукція, яка методика їх визначення.
3. Обґрунтуйте економічний зміст поняття «прибуток (збиток)».
4. Які є види прибутку, та яка послідовність їх визначення.
5. Обґрунтуйте поняття «ефективність» як економічну категорію, назвіть її види.
6. Дайте характеристику економічній категорії «рентабельність», назвіть її показники, та методику визначення.
7. Назвіть систему показників економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.
8. Обґрунтуйте поняття «беззбитковості виробництва (критичного обсягу реалізації продукції)».
9. Назвіть способи визначення точки беззбитковості.
10. Які напрямки підвищення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції

Тема 12. Ефективність діяльності та методичні засади її оцінки

План заняття:

1. Суть та оцінка загального фінансово-економічного стану підприємства
2. Ефективність виробництва: суть, види і показники
3. Показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва

Мета та завдання:

Визначити економічну суть та сформулювати оцінку загального фінансово-економічного стану підприємства.

Дослідити технологію оцінки ефективності виробництва: суть, види і показники.

Опрацювати показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва.

Ключові поняття і терміни: Фінансово-економічний стан підприємства, оцінка ефективності виробництва, показники ефективності виробництва, резерви ефективності виробництва, чинники підвищення ефективності виробництва.

Практичні завдання:

Задача 1.

У звітному році ТОВ «Світлана» було реалізовано слідуєчі види продукції: виробів А – 100 од. по ціні 2300 грн., виробів Б – 250 од. по ціні 300 грн. та виробів В – 500 од. по ціні 1500 грн. Підприємство зареєстровано як платник ПДВ. Розрахувати чистий дохід від реалізації виробів та валовий прибуток підприємства, якщо собівартість продукції у звітному році склала 754 тис. грн.

Задача 2.

У поточному році рентабельність операційної діяльності підприємства становила 27%, а сума прибутку – 289614 грн. Адміністративні витрати та витрати на збут у розрахунку до операційних витрат склали відповідно 15% та 4%.

Визначити загальну суму витрат на виробництво і реалізацію продукції в поточному році.

Задача 3.

За звітний період при випуску промислової продукції підприємством «Злагода» були понесені слідуєчі витрати: вартість основних і допоміжних матеріалів становила 11 грн. на одиницю продукції; нормована заробітна плата – 6,2 грн. на одиницю продукції; загальна сума витрат по ремонту і експлуатації обладнання – 3600 тис. грн.; загальновиробничі витрати – 1700 тис. грн.; річна нормована заробітна плата основних робітників – 1200 тис. грн., витрати на збут склали 3%, адміністративні витрати – 6% від виробничих витрат.

Розрахувати виробничу собівартість, ціну виробу та чистий прибуток від реалізації промислової продукції підприємства, якщо чиста рентабельність склала 11,2%.

Задача 4.

У першому кварталі звітного року підприємство «Каскад» виготовило і реалізувало 7500 виробів за ціною 96 грн. за один виріб, що покрило витрати підприємства, але не дало прибутку. Загальні постійні витрати складають 84 тис. грн., питомі змінні – 69 грн. В другому кварталі було виготовлено та реалізовано 9000 виробів. У третьому кварталі планується збільшити прибуток на 10% у порівнянні з другим кварталом.

Визначити обсяг продукції, який необхідно реалізувати у третьому кварталі.

Задача 5.

У поточному році ТОВ «Мрія» отримало чистий дохід в розмірі 700 тис. грн., собівартість реалізованої продукції склала 574 тис. грн. Також підприємство отримало дохід від реалізації виробничих запасів у сумі 59 тис. грн., а їх собівартість склала 43 тис. грн. Дохід від операційної оренди становив 10 тис. грн. При цьому адміністративні витрати склали 95 тис. грн., а витрати на збут – 30 тис. грн.

Визначити розмір прибутку та рентабельність ТОВ «Мрія» від операційної діяльності.

Задача 6.

Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з підприємств, які випускають однакову продукцію, якщо собівартість виробу на підприємствах 320, 350 та 385 грн./шт. відповідно, річний обсяг випуску продукції 15, 5, 1 тис. шт./ рік відповідно. Нормативна рентабельність виробу 18 %.

Задача 7.

Підприємство реалізувало 200 тис од. продукції. Собівартість одиниці продукції дорівнює 40 тис. грн., оптова ціна підприємства 48 тис. грн. Визначте розмір прибутку, витрат на 1 грн. вартості товарної продукції та рівень рентабельності продукції, продаж.

Задача 8.

Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з підприємств, які випускають однакову продукцію, якщо собівартість виробу на підприємствах 320, 350 та 385 грн./шт. відповідно, річний обсяг випуску продукції 15, 5, 1 тис. шт./ рік відповідно. Нормативна рентабельність виробу – 18%.

Задача 9.

Підприємство розширило обсяг випуску продукції та її якість. Визначити загальний приріст прибутку, у тому числі за рахунок якості (ціни) та збільшення обсягів виробництва. Підприємство реалізувало у базисному періоді продукцію на 10000 грн. за ціною 25 грн./од. Витрати підприємства у звітному періоді збільшаться на 800 грн./од.

Задача 10.

У базисному періоді обсяг реалізованої продукції становив 150 тис грн.. На кожен грошову одиницю реалізованої продукції було одержано 0,3 грн. прибутку. У плановому періоді потрібний обсяг прибутку запланований обсягом 58000 грн. Визначити, на скільки пунктів слід збільшити рівень рентабельності виробництва, що за незмінних цінах забезпечить цей обсяг. На скільки пунктів зміниться рівень рентабельності виробництва, якщо у перспективі прибуток зросте на 10% при одночасному зростанні обсягів виробництва на 15%?

Тестові завдання:

1. Що є основним джерелом інформації для аналізу фінансових результатів?
  - а) Звіт про фінансові результати;
  - б) Баланс;
  - в) Регістри бухгалтерського обліку;
  - г) Листування з фінансовими органами.

2. Назвіть основні завдання аналізу фінансових результатів
  - а) Оцінити виконання плану за показниками, підрахувати резерви зростання прибутку і рентабельності;
  - б) Визначити вплив основних факторів на зміну прибутку від реалізації продукції;
  - в) Оцінити рівень рентабельності продукції та капіталу;
  - г) Визначити фінансову стабільність компанії.

3. Які з наведених факторів позитивно впливають на суму фінансового результату промислового підприємства?
  - а) Збільшення обсягу випуску продукції;
  - б) Зниження собівартості окремих виробів;
  - в) Підвищення якості продукції, що випускається;
  - г) Усі відповіді є правильними.

4. Як називається частина виручки, що залишається на підприємстві після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність?

- а) Рентабельність;
- б) Прибуток;
- в) Ефективність;
- г) Чистий дохід.

5. Як називається частина виручки, що залишається на підприємстві після сплати непрямих податків (акцизного і на додану вартість)?

- а) Рентабельність;
- б) Прибуток;
- в) Ефективність;
- г) Чистий дохід.

6. Що не є джерелом утворення доходу підприємства?

- а) Дохід від реалізації продукції, робіт і послуг;
- б) Дохід від реалізації матеріальних цінностей і майна;
- в) Дохід від здачі майна в оренду;
- г) Податок на додану вартість.

7. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є частиною доходу від ... діяльності

- а) Операційної
- б) Надзвичайної
- в) Іншої
- г) Фінансової

8. Фінансові результати діяльності торговельного підприємства характеризуються ...

- а) сумою отриманого прибутку;
- б) сумою отриманого доходу і прибутку;
- в) рівнем рентабельності;
- г) сумою отриманого прибутку і рівнем рентабельності.

9. Які показники визначають під час аналізу прибутку торговельних підприємств?

- а) Відсоток виконання плану і динаміка прибутку;
- б) Відсоток виконання плану прибутку за загальним обсягом і джерелами утворення;
- в) Сума прибутку за джерелами утворення, рівень рентабельності, абсолютне і відносне їх відхилення, відсоток виконання плану і динаміка прибутку, вплив чинників на прибуток і рентабельність;
- г) Абсолютне та відносне відхилення прибутку.

10. Зміна обсягу реалізації продукції, структурні зрушення у складі реалізованої продукції, зміна собівартості продукції, зміна цін впливають на відхилення ... прибутку.

- а) Валового;
- б) Чистого;
- в) Надзвичайного;
- г) Усі відповіді є правильними.

11. Як зміна обсягу реалізації продукції впливає на відхилення валового прибутку від реалізації звітного року від валового прибутку попереднього року, визначають, порівнюючи ...

- а) прибуток від реалізації звітнього року за цінами, структурою і собівартістю попереднього року з прибутком від реалізації за попередній рік;
- б) фактичний прибуток від реалізації за звітний рік за цінами, структурою і собівартістю звітнього року з прибутком від реалізації звітнього року за цінами, структурою і собівартістю попереднього року;
- в) фактичний прибуток від реалізації за звітний рік із фактичним прибутком від реалізації попереднього року;
- г) правильної відповіді немає.

12. Щоб визначити, як зміна собівартості продукції та асортиментно-структурні зрушення впливають на відхилення фактичного прибутку від реалізації продукції звітнього року від аналогічного показника попереднього року, слід порівняти фактичний прибуток від реалізації продукції за звітний рік ... .

- а) Із прибутком від фактично реалізованої продукції звітнього року за структурою і собівартістю попереднього року;
- б) За звітний рік із фактичним прибутком за попередній рік;
- в) За цінами, структурою і собівартістю попереднього року з фактичним прибутком за попередній рік;
- г) Правильної відповіді немає.

13. Помноживши кількість додатково реалізованої рентабельної продукції в натуральних одиницях виміру на плановий прибуток на одиницю продукції, визначимо резерв ... за рахунок додатково реалізованої рентабельної продукції.

- а) збільшення виручки від реалізації;
- б) збільшення прибутку від реалізації;
- в) підвищення рівня рентабельності;
- г) збільшення випуску продукції.

14. Як відношення чистого прибутку до суми виторгу від реалізації без ПДВ та акцизів обчислюють рентабельність ... .

- а) продажу;
- б) підприємства;
- в) окремих видів продукції;
- г) капіталу.

15. Який зв'язок існує між фінансовими результатами від звичайної діяльності і чистим прибутком?

- а) Прямий;
- б) Зворотний;
- в) Пропорційний;
- г) Правильної відповіді немає.

16. Яке обмеження ринкового характеру існує для збільшення прибутку шляхом підвищення торговельної націнки?

- а) Обмежень немає
- б) Попит споживачів
- в) Конкуренція.
- г) Ресурсне обмеження

17. Велика кількість показників фінансових результатів діяльності підприємства... .

- а) створює методичні труднощі їх системного розгляду;
- б) спрощує вибір користувача в одержанні потрібної інформації;
- в) сприяє прискореному одержанню всеохопної інформації;
- г) сприяє стандартизації облікових даних.

18. Факторний аналіз фінансових результатів підприємства розкриває ... .

- а) структуру прибутків і збитків;
- б) комерційну таємницю підприємства;
- в) вплив окремих факторів на результативний показник діяльності підприємства;
- г) якісні зміни показників конкурентів.

19. Аналіз та оцінка ефективності фінансових результатів діяльності підприємства є ... етапом аналізу фінансових результатів.

- а) початковим;
- б) допоміжним;
- в) нехарактерним;
- г) завершальним.

20. Чим зумовлені збільшення обсягу продажів і прибутку підприємства?

- а) Нераціональною інвестиційною політикою;
- б) Зниженням частки позикового капіталу;
- в) Зниженням ринків збуту;
- г) Правильністю вибору цінової політики й розширенням.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть суть та опишіть методику оцінки загального фінансово-економічного стану підприємства.

2. Як розрахувати ефективність виробництва? Проаналізуйте суть її визначення, види і представте методику розрахунку показників

3. Назвіть показники, резерви і чинники підвищення ефективності виробництва.

7. ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Політика щодо академічної доброчесності

Політика освітньої компоненти ґрунтується на засадах академічної доброчесності <https://zu.edu.ua/academic-integrity.html> та визначається системою вимог, які викладач ставить до здобувача у вивченні освітньої компоненти (правила поведінки на заняттях, користування засобами електронного зв'язку, тощо). Політика щодо академічної доброчесності передбачає недопущення академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, списування, заборона використання додаткових джерел інформації під час оцінювання знань (в тому числі засобів електронного зв'язку), за використання інтернет ресурсів та інших джерел інформації здобувач має вказати джерело, використане під час виконання завдання, тощо.

Політика щодо відвідування

Здобувач вищої освіти зобов'язаний виконувати правила внутрішнього розпорядку університету https://zu.edu.ua/offic/pravyla_vn_rozporiyadku.pdf та відвідувати навчальні заняття згідно з розкладом <https://dekanat.zu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi?n=999>, дотримуватися етичних норм поведінки. Присутність на занятті є обов'язковим компонентом оцінювання.

Політика щодо відвідування передбачає Забезпечення студентоцентрованого підходу та створення можливостей для навчання здобувачів вищої освіти, які не можуть відвідувати заняття з поважних причин, зокрема реалізується через «Положення про навчання студентів за індивідуальним графіком у Житомирському державному університеті імені Івана Франка». Індивідуальний графік навчання передбачає можливість вибіркового відвідування здобувачем аудиторних занять (лекційних, практичних, лабораторних, семінарських) і самостійного опрацювання матеріалу відповідних навчальних дисциплін.

Політика щодо перескладання

Якщо здобувач вищої освіти був відсутній на заняттях з будь-якої причини, то відпрацювання здійснюється у встановлені викладачем терміни. Відповідно до положення «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» (нова редакція) https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf кожне лабораторне, семінарське та практичне заняття оцінюється. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані здобувачем вищої освіти у встановлені викладачем терміни.

Політика щодо дедлайнів

Викладач встановлює конкретні терміни виконання завдань. Здобувач вищої освіти, який з поважних причин (внаслідок тимчасової непрацездатності, підтверженої довідкою закладу охорони здоров'я, або який був звільнений від занять наказом Ректора Університету) пропустив навчальні заняття зобов'язаний ліквідувати академічну заборгованість не більше ніж за місяць з моменту виходу на навчальні заняття (дня припинення поважної причини). Здобувач вищої освіти, який без поважних причин не відвідав навчальні заняття або отримав оцінку нижчу 60 балів, необхідно відпрацювати академічну заборгованість до проведення модульної контрольної роботи.

До підсумкової модульної контрольної роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які отримали поточні оцінки на усіх передбачуваних робочою навчальною програмою аудиторних навчальних заняттях. До завершення відповідного модуля здобувачам вищої освіти дозволяється перескладати окремі елементи модуля (завдання) з метою отримання вищих поточних оцінок під час консультацій із навчальної дисципліни, які проводяться впродовж семестру.

Політика щодо апеляцій

Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження оцінки з освітньої компоненти, отриманої під час контрольних заходів. Апеляція здійснюється відповідно до «Положення про апеляцію результатів контрольних заходів у Житомирському державному університеті імені Івана Франка» https://zu.edu.ua/offic/pro_apelyacij.pdf.

Політика щодо конфліктних ситуацій

Спілкування учасників освітнього процесу (викладачі, здобувачі) відбувається на засадах партнерських стосунків, взаємопідтримки, взаємодопомоги, толерантності та поваги до особистості кожного, спрямованості на здобуття істинного наукового знання. Вирішення конфліктних ситуацій здійснюється відповідно до «Положення запобігання та протидії булінгу» <https://zu.edu.ua/offic/pol-buling.pdf>.

8. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В.. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с. URL:

<https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-03/21%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D0%9F%20%D0%9F%D0%A2%D0%91.pdf>

2. Яркіна Р.М. Економіка підприємства : Навч. посібник. Вид. 2-ге перероб. і доп. К. : Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12271.pdf>

3. Економіка підприємства [Електронний ресурс]: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева, О. В. Кубатко та ін.; за ред. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2015 . - 864 с. URL: <https://elib.chdtu.edu.ua/e-books/2988>

4. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум / В. М. Кузьмин. - Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. - 51 с. URL: <http://chytalnya.nung.edu.ua/node/5476>

5. Паневник Т.М. Економіка та організація діяльності корпоративних структур: практикум: ІФНТУНГ, 2019. 91 с. URL: <https://nung.edu.ua/person/panevnik-tetyana-mikolaivna>

6. Кулик, Т. П. Організація, планування і управління виробництвом : навч. посіб. / Т. П. Кулик. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. - 232 с. URL: <http://library.oneu.edu.ua/uk/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81/>

Додаткова:

1. Варналій З. С., Білик Р.Р. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України : монографія / З. С. Варналій, Р. Р. Білик. – Чернівці : Технодрук. 2018.-454 с. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=nKrNO5oAAAAJ&hl=uk>

2. Галушка З.І., Поченчук Г.М. Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2020. 250 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3701/%D0%95%D0%A2%20%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B0%20%D0%97.%D0%86.%20%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%93.%D0%9C.%202020.doc?sequence=1&isAllowed=y>

3. Гречаник Б. В., Буй Ю. В. Економіка та організація інноваційної діяльності: методичні вказівки для виконання курсової роботи. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2021. 46 с. URL: <https://nung.edu.ua/person/grechanik-bogdan-vasilovich>

4. Гринчуцкий В., Карапетян Е, Погрищук Б. Економіка підприємства. Центр навчальної літератури. 2020. 304 с URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/ekonomika-pidpriemstva-1498253.html>

5. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н. Б. Юрченко [та ін.] ; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу, Каф. економіки природокористування та орг. вир-ва. - Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2018. - 375 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3E%3D%21NBUV\\$%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3E%3D%21NBUV\\$%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EU%3D%D0%A39%284%D0%A3%D0%9A%D0%A0%29441.358.1\\$%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=TIPVID&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3E%3D%21NBUV$%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3E%3D%21NBUV$%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EU%3D%D0%A39%284%D0%A3%D0%9A%D0%A0%29441.358.1$%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=TIPVID&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20)

6. Комарницький І.Ф., Терлецька Ю..Антикризове управління підприємством: теорія та практика: навч. посіб. 3-є вид., без змін. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2020. 248

с. URL: <https://econom.chnu.edu.ua/kafedry-ekonomichnogo-fakultetu/kafedra-menedzhmentu-ekonomichnoyi-teo/pidruchnyky-posibnyky-monografiyi>

7. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств. Підручник. К.: Центр учбової літератури 2019. 504 с. URL: <https://bookssecondlife.com.ua/product/f-nansi-p-dpri-mstv-p-druchnik-zatverdzheny-mon-ukra-ni-nepochatenko-o-o/>

8. Трусова Н.В. Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання аграрної галузі [Текст] : підручник /Трусова Н. В. ; Тавр. держ. агротехнол. ун-т. - Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2017. - 245 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 207-215. - 50 прим. - ISBN 978-966-197-520-9 URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=fullwebr&S21ALL=\(%3C.%3EA%3D%D0%A2%D1%80%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9D%3C.%3E\)&Z21ID=&S21SRW=GOD&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=fullwebr&S21ALL=(%3C.%3EA%3D%D0%A2%D1%80%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9D%3C.%3E)&Z21ID=&S21SRW=GOD&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20)

9. Трусова Н.В., Цап В.Д., Терновський В.О. Управління фінансовими потоками підприємства. Фінансова математика: Навчальний посібник / Н.В. Трусова, В.Д. Цап, В.О. Терновський. За заг. ред. Трусової Н.В. – Мелітополь: ТОВ “Видавничий будинок ММД”, 2017. 391 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=fullwebr&S21ALL=\(%3C.%3EA%3D%D0%A2%D1%80%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9D%3C.%3E\)&Z21ID=&S21SRW=GOD&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=fullwebr&S21ALL=(%3C.%3EA%3D%D0%A2%D1%80%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9D%3C.%3E)&Z21ID=&S21SRW=GOD&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20)

10. Фінанси домогосподарств: Практикум / І.Є. Якушева, І.В. Демченко – Мелітополь: ФОП Силаєва О.В., 2021. 158 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/fk/navchannja/navchalni-posibnyky/>

11. **Фінанси підприємств.** Навчальний посібник для самостійної роботи здобувачів вищої освіти / О.О. Яцух, Н.Ю. Захарова, І.В. Демченко. – Мелітополь: ФОП Силаєва О.В. – 2021. – 156 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/fk/navchannja/navchalni-posibnyky/>

12. Фінанси підприємств 2: навчальний посібник / О.О. Яцух О.О., В.Д. Цап, Н.Ю. Захарова, І.В. Демченко, М.І. Дмитров. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2020. 693 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/fk/navchannja/navchalni-posibnyky/>

13. **Фінанси підприємств: навч. посібник** / О. О. Яцух [та ін.] ; за ред. О. О. Яцух ; ТДАТУ. – Мелітополь, 2018. – 292 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/fk/navchannja/navchalni-posibnyky/>

14. Чкан, І.О. Гроші та кредит: навч.-метод. посібник / І. О. Чкан ; ТДАТУ. Мелітополь , 2018. 169 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/fk/navchannja/navchalni-posibnyky/>

15. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / Н. В. Трусова, С. А. Нестеренко, І. Є. Якушева та ін. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2021. 236 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/fk/navchannja/navchalni-posibnyky/>

Інтернет-ресурси:

1. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 № 463-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

2. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаніка. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/pro-biblioteku/>

3. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>

4. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка URL: <https://www.lnlibrary.lviv.ua/en/about-us-en/>

5. Одеська національна наукова бібліотека URL: <http://odnb.odessa.ua/>

6. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> .
7. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки URL: <https://lukl.kyiv.ua/>
8. Сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
9. Сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
10. Сайт SMIDA URL: <https://smida.gov.ua/>
11. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна URL: <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>
12. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
13. Інструктивно-методичні матеріали до вивчення дисципліни (внутрішній сайт ЖДУ) URL: <https://zu.edu.ua/index.html#gsc.tab=0>